

Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze
katedra demografie a geodemografie

Michaela Maršíková

**Vývoj počtu a struktury neúplných rodinných domácností
od 80. let 20. století v České republice a na Slovensku**

Bakalářská práce

Praha 2006

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Dagmar Bartoňová, Ph.D.

314.117.3

Theridion *volki*

Theridion *volki*

Angular Velocity

182

卷之三

"1980/2006

(437.3)

137.6

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě zdrojů uvedených v seznamu literatury.

Michael Masiuk

OBSAH

1.	Úvod	4
2.	Cíl práce a hypotézy	5
3.	Metodika práce	6
3.1	Struktura práce a zdroje dat	6
3.2	Základní pojmy a metodika zpracování	7
4.	Vývoj demografického chování ve vztahu k formování a rozpadu cenzových domácností v České a Slovenské republice.....	10
4.1	Sňatečnost.....	10
4.2	Rozvodovost.....	15
4.3	Charakteristiky demografické reprodukce – porodnost, plodnost, úmrtnost ...	18
4.4	Základní trendy ve vývoji cenzových domácností	23
5.	Vývoj počtu a struktury neúplných rodinných domácností v České a Slovenské republice	27
5.1	Neúplné rodinné domácnosti podle pohlaví a věku	28
5.2	Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí	31
5.3	Neúplné rodinné domácnosti podle rodinného stavu	34
5.4	Neúplné rodinné domácnosti podle národnosti	38
6.	Závěr.....	40
	Prameny a literatura.....	43
	Seznam grafů	48
	Seznam tabulek.....	48
	Tabulková příloha.....	50

1. Úvod

Od počátku šedesátých let minulého století, kdy se cenzové domácnosti staly předmětem statistického zjišťování v rámci československého scítání, došlo ve struktuře rodinných domácností k mnoha změnám. Největší z nich souvisely s přeměnou reprodukčního chování na konci 20. století. Nová ekonomická a sociální situace, která nastala po roce 1989, se zákonitě odrazila i na demografickém a rodinném chování obyvatelstva Československé resp. současné České a Slovenské republiky. Na to, čím byly změny demografické situace a rodinného chování v 90. letech způsobeny, neexistuje jednotný názor. Někteří autoři vysvětlují změnu demografické situace jako důsledek změn hodnotového systému a životního stylu zejména mladých lidí. Jiní autoři vidí hlavní příčinu změn reprodukčního chování ve zhoršujících se ekonomických podmínkách mladých rodin, úplných i neúplných. Změny v počtech a struktuře rodinných domácností se však projevovaly až s určitým časovým odstupem, tak, jak nastupující generace postupně měnily své reprodukční a sociální chování.

Ačkoliv neúplné rodinné domácnosti byly na počátku šedesátých let nepříliš významnou skupinou rodinných domácností, během čtyřiceti let jejich počet i zastoupení rostlo. Postupně se neúplné rodinné domácnosti staly předmětem zájmu v demografii, sociologii a ekonomii a i v jiných vědních oborech. Vzhledem k současnemu celospolečenskému vývoji se podle mého názoru problematika neúplných rodinných domácností stane v budoucnosti velmi diskutovaným tématem.

Z tohoto hlediska považuji otázku neúplných rodinných domácností za velmi zajímavou a rozhodla jsem se zpracovat toto téma ve své bakalářské práci. Zaměřím se na vývoj neúplných rodinných domácností se závislými dětmi v České a Slovenské republice v kontextu jejich populačního vývoje. Pozornost tedy venuji nejen vývoji těchto domácností v obou republikách, ale také se zabývám stručnou charakteristikou hlavních rysů demografického chování obyvatelstva těchto zemí. Ve své práci se soustředím na období od počátku osmdesátých let dvacátého století do roku 2001 a srovnávám vývoj počtu a složení neúplných rodinných domácností v České republice a na Slovensku podle pohlaví a věku osoby v čele domácnosti, podle počtu závislých dětí, podle rodinného stavu a národnosti osoby v čele neúplné rodinné domácnosti.

2. Cíl práce a hypotézy

Cílem mé práce je zjistit pomocí srovnávací analýzy podobnosti a diferenční ve vývoji počtu a složení domácností v České a Slovenské republice. Tyto dva, dnes již samostatné státy, jsem pro vypracování analýzy zvolila záměrně. Považuji za zajímavé porovnat právě Česko a Slovensko, které prodělávaly až do počátku devadesátých let společný historický, politický, ekonomický a společenský vývoj. Proto bych ráda zjistila, zda je tomu tak i v případě demografického a rodinného chování obyvatelstva obou zemí a rovněž i v případě struktury neúplných rodinných domácností.

Pro zpracování analýzy jsem si vybrala období od počátku 80. let do začátku 21. století. Toto období jsem zvolila s úmyslem porovnat vývoj neúplných rodinných domácností a celkové demografické situace před pádem komunistického režimu a po roce 1989. Analýza vývoje počtu a složení neúplných rodinných domácností v 80. letech tedy slouží k porovnání základních vývojových trendů demografického chování obyvatelstva, které i ve zlomových 90. letech navazovaly na předchozí situaci. Musíme mít na zřeteli, že rodinné chování obyvatelstva a struktura domácností se vyznačuje značnou stabilitou a setrvačností, a tudíž ke změnám dochází pozvolna a s určitým časovým odstupem. Dále bych chtěla zjistit, zda se rozdělení federativního státu na samostatné republiky v roce 1993 projevilo v rozdílném demografickém a rodinném chování obyvatelstva České a Slovenské republiky.

Zformulovala jsem několik předpokladů týkajících se vývoje struktury neúplných rodinných domácností, které se pokusím v předkládané práci vyvrátit či potvrdit.

Vycházím z následujících šesti hypotéz:

1. Předpokládám, že ve většině případů bude stát v čele neúplných rodinných domácností žena a zároveň se domnívám, že vzrostl počet i podíl neúplných rodinných domácností v čele s mužem.
2. Předpokládám, že v čele neúplných rodinných domácností budou převažovat rozvedené ženy.
3. Domnívám se, že se zvýšíl podíl svobodných matek v čele neúplných rodinných domácností.
4. Předpokládám, že vzrostl podíl neúplných rodinných domácností v čele s osobou v nižším věku než tomu bylo dříve.
5. Předpokládám, že se počet závislých dětí v neúplných rodinných domácnostech snížil.
6. Předpokládám, že podíl neúplných rodinných domácností bude vyšší v České republice než na Slovensku.

3. Metodika práce

3.1 Struktura práce a zdroje dat

Předkládaná práce je rozdělena do šesti kapitol. Po úvodní části (kapitola 1-3) následuje hlavní výzkumná část mé práce (4. a 5. kapitola) a závěr.

Čtvrtá kapitola je věnována stručné charakteristice demografického chování v České republice a na Slovensku. Obsahem této části práce je popis a porovnání vývoje jednotlivých demografických procesů (sňatečnosti, rozvodovosti, porodnosti a úmrtnosti) v obou zemích ve sledovaném období. Dále se soustředím na to, jak se promítly politické, společenské a ekonomické změny, ke kterým došlo na konci osmdesátých let, do dalšího vývoje demografického chování české a slovenské populace. Vzhledem ke zpracovávanému tématu jde však spíše o okrajové seznámení se s populačním vývojem obou zemí než o detailní popis jednotlivých demografických procesů. Důraz je přitom kladen především na vyzdvížení nejdůležitějších charakteristik demografického chování českého a slovenského obyvatelstva. Dále se v této kapitole zaměřuji na to, jak se vývoj jednotlivých demografických procesů odrazil ve struktuře cenzových domácností a především neúplných rodinných domácností.

Pro zpracování této kapitoly jsem použila z velké části data z internetových stránek Českého statistického úřadu a ze Statistického úřadu Slovenské republiky (Výzkumné demografické centrum INFOSTAT). Dále jsem čerpala z publikací „Populační vývoj České republiky“, „Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989“, analytických publikací slovenských autorů Borise Vaňa a Viery Pilinské, odborných článků z časopisu Demografie a z dalších pramenů.

Pátou kapitolu tvoří analytická část, ve které se zabývám vývojem struktury neúplných rodinných domácností podle věku, pohlaví, počtu závislých dětí, rodinného stavu a národnosti osoby stojící v čele domácnosti.

V této kapitole vycházím především z výsledků jednotlivých sčítání z let 1980, 1991 a 2001, která jsou jediným podrobným pramenem dat o počtech a složení cenzových domácností v České republice a na Slovensku. Pro vypracování analýzy vývoje neúplných rodinných domácností je to tedy nevhodnější zdroj statistických informací (přehled jednotlivých svazků je uveden v seznamu literatury). Dalšími prameny pro analýzu byly výzkumné zprávy a odborné články týkající se problematiky neúplných rodinných domácností.

3.2 Základní pojmy a metodika zpracování

Na úvod této kapitoly považuji za nezbytné podat vysvětlení pojmu a definic jednotlivých typů domácností, které budu používat v následujícím textu.

Ačkoliv se v různých zemích definice domácností často liší, pro Českou a Slovenskou republiku to neplatí. Je to dáno tím, že jednotné pojetí domácností bylo zavedeno ještě v době existence společného československého státu. Po osamostatnění obou států došlo k nepatrnným rozdílům ve vymezení některých charakteristik (definice závislého dítěte).

Ve sčítání lidu se zjišťují tři základní druhy domácností, které se dělí podle příbuzenských vztahů, společného hospodaření a bydlení jejich členů na cenzové, hospodařící a bytové. „Každý tento typ domácnosti může tvořit skupina osob nebo i jednotlivec, často může být domácnost bytová, hospodařící i cenzová totožná.“¹

Každý typ domácnosti je ve sčítání přesně vymezen: „*Bytová domácnost* je definována jako soubor osob, které trvale bydlí v jednom bytě, a tvoří ji buď jedna nebo více hospodařících domácností. *Hospodařící domácnost* je vymezena společným hospodařením (tj. společným hrazením nákladů na bydlení, vytápění, vybavení bytu a provoz domácnosti, včetně společného stravování apod.) osob trvale bydlících v jednom bytě, výjimečně i mimo byt (např. při trvalém bydlení v rekreačním objektu, v nouzové stavbě nebo v budově ubytovacího zařízení mimo byty). Hospodařící domácnost tvoří zpravidla jedna cenzová domácnost, ale může se členit i na více cenzových domácností.“² *Cenzová domácnost* je definována hlavně příbuzenskými vztahy na bázi rodiny (manžel - manželka, druh - družka, rodič - dítě) nebo jinými příbuzenskými i nepříbuzenskými vztahy (sourozenci, vrstevníci).

Pojem cenzových domácností byl zaveden v roce 1961 a podle charakteru vztahů mezi členy domácnosti se rozlišují čtyři typy cenzových domácností:

1. rodinné domácnosti, jejichž jádrem je:

- a) *úplná rodinná domácnost* tvořená manželskou dvojicí resp. partnerskou dvojicí druhá a družky bez dětí nebo s dětmi (bez zřetele k jejich věku, pokud dospělé děti netvoří samostatnou cenzovou domácnost)
- b) *neúplná rodinná domácnost* tvořená jedním rodičem žijícím alespoň s jedním dítětem (opět bez ohledu na věk dítěte, ale se zřetelem ke společnému hospodaření)

¹ SLDB 1991 – Pramenné dílo 1995, s. 94

² Kučera, Kalibová 1994, s. 92

2. nerodinné (ostatní) domácnosti, jejichž jádrem je:

- a) vícečlenná nerodinná domácnost tvořená dvěma nebo více jednotlivými osobami, příbuznými i nepříbuznými, které společně hospodaří, ale netvoří rodinnou domácnost
- b) domácnost jednotlivce tvořená jedinou fyzickou osobou, která bydlí v bytě buď sama nebo jako podnájemník, nebo bydlí společně s další cenzovou domácností, ale samostatně hospodaří.

Součástí rodinných domácností mohou být i další jednotlivé osoby, které společně s rodinou bydlí a hospodaří, ale netvoří vlastní rodinnou domácnost a nejsou podnájemníky (např. prarodič, sourozenec rodiče apod.). Podnájemníci se považují vždy za samostatnou cenzovou domácnost.³ „Samostatnou cenzovou domácnost tvoří též vdaná žena, která nemá dítě nebo s níž nebydlí žádné její dítě, a důvodem odloučeného bydlení od manžela je skutečnost, že nemají vlastní byt.“⁴ V případě, že manželé mají dítě (děti), ale nejsou přihlášeni ke stejnemu trvalému bydlišti, pak je jeden z rodičů považován za domácnost jednotlivce a druhý rodič žijící s dítětem za neúplnou rodinnou domácnost. Právě neúplným rodinným domácnostem se budu dále blíže věnovat.

Podle definice jsou tedy neúplné rodinné domácnosti takové domácnosti, ve kterých schází jeden z rodičů, ale v nichž je přítomné alespoň jedno dítě. Děti jsou přitom vymezeny na základě vztahu k rodiči bez ohledu na to, zda jde o děti vlastní či osvojené a bez zretele k jejich věku a rodinnému stavu (neúplnou rodinnou domácností proto může být jak mladá rozvedená žena s dítětem, tak i starší ovdovělá žena žijící se svým již dospělým synem). Podrobněji se ve výsledcích sčítání rodinné domácnosti člení na domácnosti bez závislých dětí a se závislými dětmi. Ve všech třech českých sčítáních a ve slovenských sčítáních z roku 1980 a 1991 se za závislé dítě považuje každá osoba, která je ekonomicky neaktivní a je ve věku do 26 let (ve sčítání 1980 byly některé údaje publikovány též za domácnosti s dětmi mladšími 15 let). V posledním slovenském sčítání se posunula věková hranice závislého dítěte na 28 let. V roce 1980 a 1991 se za děti pokládaly i vnoučata, která žila společně s prarodičem. Takovýto typ domácnosti tvořily spolu s prarodičem buď závislá vnoučata, která byla svěřena do péče prarodiče nebo nezávislá vnoučata, která byla již dospělá a ekonomicky aktivní. Vymezování těchto domácností se však v jednotlivých sčítáních 1980-2001 měnilo. V roce 1980 bylo soužití prarodiče s nezávislým vnoučetem zařazováno k neúplným nerodinným domácnostem bez závislých dětí, případně k vícečlenným

³ SLDB 2001 - Pramenné dílo, s. 353; SODB 2001, s. 66

⁴ SLDB 1991 - Pramenné dílo 1995, s. 349

nerodinným domácnostem. Ve sčítání 1991 došlo k metodické změně a domácnosti prarodiče s ekonomicky aktivním vnoučetem se řadily vždy k neúplným rodinným domácnostem (touto úpravou přešlo do neúplných rodinných domácností bez závislých dětí zhruba 35 tisíc vícečlenných nerodinných domácností). V České republice se při sčítání 2001 metodika klasifikace těchto domácností opět změnila a domácnosti prarodičů se závislými i nezávislými vnoučaty se v tomto sčítání považovaly za vícečlenné nerodinné domácnosti. V roce 2001 tak bylo zařazeno do vícečlenných nerodinných domácností 34,5 tisíc domácností prarodičů s vnoučaty, z toho více než 25 tisíc tvořili domácnosti prarodičů s nezávislými vnoučaty.⁵ Tato metodická změna se však slovenského sčítání netýkala. Na Slovensku zůstala metodika klasifikace cenzových domácností stejná jako při sčítání 1991. Údaje za neúplné rodinné domácnosti bez závislých dětí nejsou tedy za Českou republiku zcela srovnatelné a z tohoto důvodu se ve své práci zaměřím na neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi.

Neúplné rodinné domácnosti zpracovávám za ekonomicky aktivní osoby úhrnem, kam jsou započítávány jak ekonomicky aktivní, tak ekonomicky neaktivní a dále se k této skupině řadí i ti, u nichž nebyla ekonomická aktivita zjištěna.

Na závěr této kapitoly se ještě zmíním o ukazatelích hodnotící populační vývoj České a Slovenské republiky. Jak již bylo uvedeno, záměrem čtvrté kapitoly je seznámit se s nejdůležitějšími charakteristikami jednotlivých demografických procesů. Proto jsem vybrala ukazatele, které považuji za nejdůležitější a nejlépe vystihující hlavní rysy demografického chování. Téměř všechny, absolutní, relativní i analytické údaje jsou sekundární povahy a byly převzaty především z Českého statistického úřadu a Výzkumného demografického centra INFOSTAT. Jediným dopočítávaným ukazatelem byla redukovaná míra sňatečnosti svobodných, která je definována jako poměr sňatků svobodných v dané věkové skupině ke střednímu stavu populace v dané věkové skupině bez ohledu na rodinný stav (počítaná zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy).

⁵ Bartoňová 2004, s. 77-78

4. Vývoj demografického chování ve vztahu k formování a rozpadu cenzových domácností v České a Slovenské republice

V této kapitole se stručně zmíním o demografické situaci v České republice (ČR) a na Slovensku (SR) od počátku 80. let až do současnosti. Soustředím se na vyzdvížení odlišností demografického chování českého a slovenského obyvatelstva a na porovnání populačního vývoje před rokem 1989 a po něm. S ohledem na téma mé bakalářské práce se zaměřím na hodnocení vývoje sňatečnosti, rozvodovosti, porodnosti a úmrtnosti a na to, jaký vliv měl vývoj těchto demografických procesů na vývoj cenzových domácností a především neúplných rodinných domácností.

Česká a Slovenská republika tvořily až do 1. ledna 1993 jeden státní celek. Rozdělení na samostatné státy znamenalo přerušení do té doby společného historického, politického a ekonomického vývoje, jednotného zákonodárství a sociální politiky. Demografický vývoj se však lišil po celé sledované období 1980-2004, i když nešlo o nijak významné rozdíly a u některých demografických procesů můžeme pozorovat spíše určité sblížení. Zlomovým rokem byl rok 1989. Konec komunistického režimu přinesl nejen změnu politického, sociálního a ekonomického systému, ale rovněž změny demografického chování obyvatelstva obou zemí.

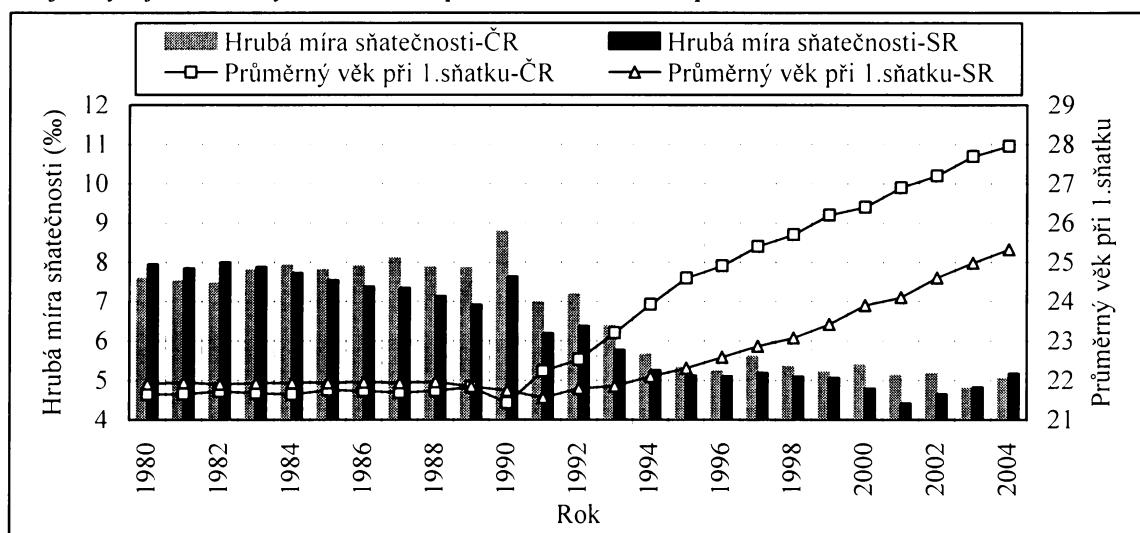
4.1 Sňatečnost

Sňatkové chování české a slovenské populace se až do konce 80. let vyznačovalo vysokou intenzitou sňatečnosti a nízkým průměrným věkem při prvním sňatku (tab. 1 v příloze a graf 1). Tento vývoj sňatečnosti byl zapříčiněn především sociálními podmínkami té doby (sezdaným párem byly poskytovány materiální a finanční výhody, zejména výhodné a nízko úročené novomanželské půjčky pro snoubence do 30 let a přednostní přidělování bytů mladým rodinám s dětmi), nedostatkem možností pro seberealizaci a omezenou dostupností antikoncepcí a její špatnou kvalitou. Na Slovensku se uplatňoval též silnější vliv náboženství než tomu bylo na území České republiky. V osmdesátých letech tedy vstupovalo do manželství více než 90 % českých a slovenských mužů a žen. Dalším rysem sňatkového chování bylo uzavírání časných, někdy až předčasných sňatků. Častým důvodem pro uzavření manželství bylo těhotenství ženy (více než polovina dětí se v České i Slovenské republice rodila do osmi měsíců po svatbě – viz tab. 1 v příloze). Průměrný věk při prvním sňatku se v té době pohyboval v České republice v rozmezí 24,5-24,9 let pro muže a necelých 22 let pro ženy.

ženy. Na Slovensku byl průměrný věk mužů při prvním sňatku v rozmezí 24,1–24,3 let a průměrný věk žen měl hodnotu téměř 22 let. Zatímco čeští muži po celé sledované období (s výjimkou roku 1990) uzavírali první sňatek později než slovenští muži, české ženy na rozdíl od slovenských vstupovaly do prvního manželství až do roku 1990 dříve. Poté se situace obrátila a od roku 1991 se Slovenky vdávaly v nižším věku než Češky. Od 90. let dochází k postupnému prohlubování rozdílu v průměrném věku slovenských a českých žen při prvním sňatku. Hrubá míra sňatečnosti vykazovala během 80. let hodnoty 7,5–8,1 % v České republice a 6,9–8,0 % na Slovensku. Hodnota úhrnné prvosňatečnosti žen se v obou zemích až do konce osmdesátých let pohybovala kolem 0,9.

Další charakteristikou sňatkového chování obyvatelstva byla poměrně vysoká míra sňatečnosti rozvedených osob. Zejména u mužů byla intenzita opakovaných sňatků vyšší, jelikož se po rozvodu většinou znova oženili. Ženy byly více omezovány péčí o své děti z předchozího manželství, a tak většinou vstupovaly na sňatkový trh po delší době, respektive až po odchodu dětí z domova. Rozvedené ženy rovněž přistupovaly k dalšímu případnému sňatku zodpovědněji, neboť hledaly v novém partnerovi současně také nového otce pro své děti. Opakované sňatky uzavíraly méně často ovdovělé osoby. Zejména vdovy se vdávaly velmi málo, protože novým sňatkem přicházely o vdovský důchod.⁶

Graf 1: Vývoj hrubé míry sňatečnosti a průměrného věku žen při 1. sňatku v letech 1980–2004 v ČR a SR



Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu;

<http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>

<http://www.infostat.sk/slovakpopin/>

⁶ Kučera, Fialová 1996, s. 14 - 15

Po pádu komunistického režimu došlo na začátku 90. let k zásadní změně ve vývoji sňatečnosti. Nižší intenzita sňatečnosti, vyšší průměrný věk při prvním sňatku a vyšší výskyt nesezdaných soužití se staly novými rysy sňatkového chování populace České a Slovenské republiky. „S příchodem tržního hospodářství byly otevřeny nové možnosti individuálního uplatnění, které vytvořily do té doby nebývalou konkurenci manželskému, resp. partnerskému soužití.“⁷ „Navzdory tomu, že mladí lidé připisují rodině velký význam, při rozhodování o uzavření manželství a založení rodiny požadují naplnění určitých ekonomických předpokladů (vyřešení bytové otázky, stálé zaměstnání s dostatečným příjmem), ale i naplnění svých individuálních zájmů (studium, cestování, podnikání, kariéra v zaměstnání).“⁸ Ekonomický tlak tedy přinutil mladé lidi více zvažovat důležité životní kroky.

Zároveň došlo ke změně sociálních podmínek. Právě na změnu sociálních podmínek reagovala sňatečnost velmi rychle, a to zejména v České republice. Zpráva o ukončení poskytování výhodných novomanželských půjček od 1. ledna 1991 a zkrácení vojenské služby způsobily jednorázové zvýšení počtu uzavřených sňatků v roce 1990 (v ČR o více než 9 tisíc oproti předchozímu roku a v SR o téměř 4 tisíce) a následný pokles v roce 1991 (o téměř 19 tisíc sňatků v ČR a o necelých 8 tisíc na Slovensku). Pokles na počátku 90. let byl jen důsledkem předchozího přesunu sňatků (viz graf 1). Toto administrativní opatření se též odrazilo v mírném snížení sňatkového věku.

Od roku 1992, resp. 1993 se začalo v demografických ukazatelích projevovat působení nových podmínek, které souvisely s ekonomickou a sociální transformací obou zemí (růst životních nákladů, reforma sociální politiky, ukončení poskytování výhodných novomanželských půjček, přerušení hromadné výstavby bytů). Počínaje rokem 1992 tedy dochází k poklesu intenzity sňatečnosti, přičemž nejrychleji se snížila v letech 1993 a 1994.

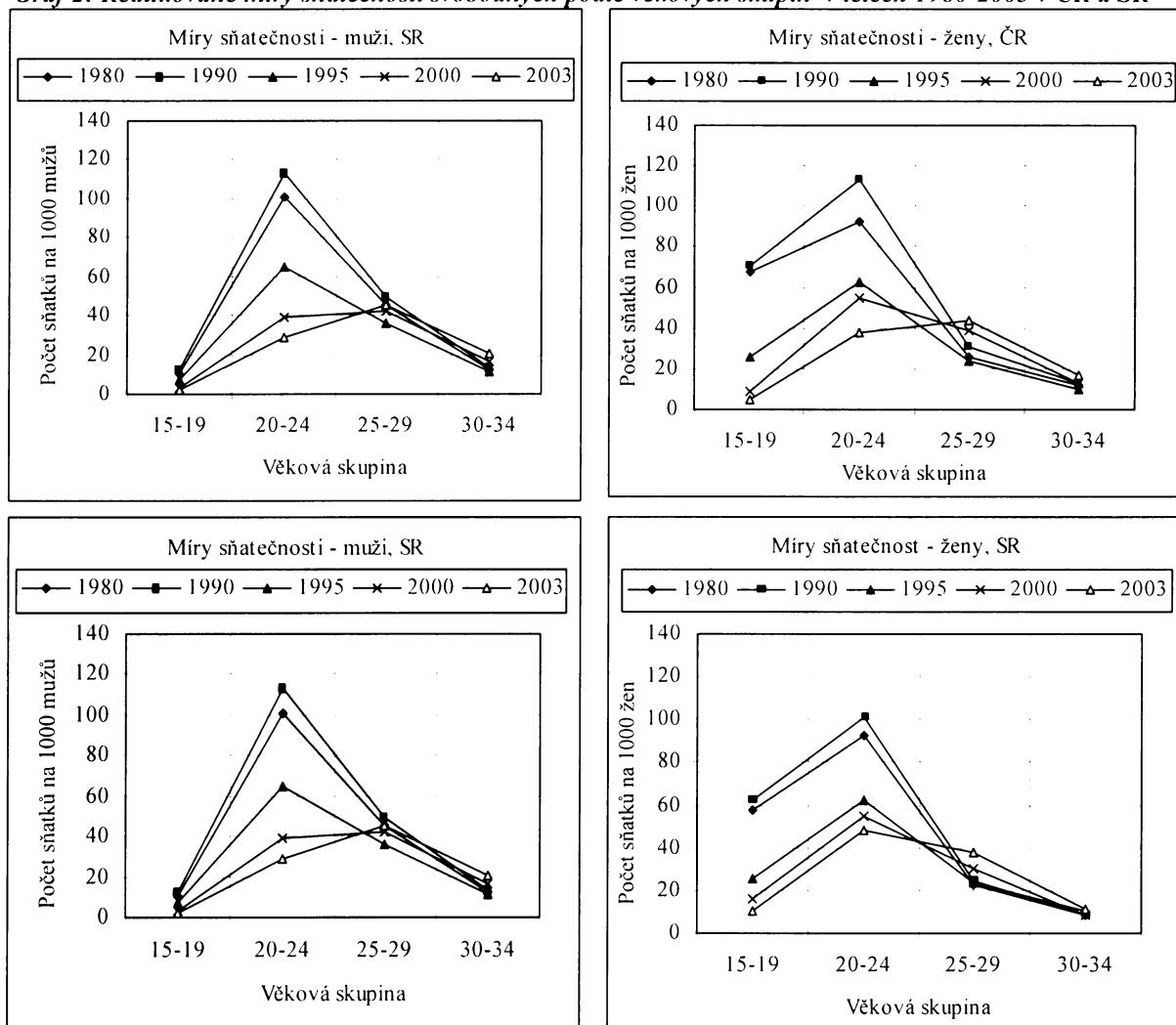
Po roce 1995 se sňatečnost stabilizovala na poměrně nízkých hodnotách (hrubá míra sňatečnosti dosahovala hodnot 5,3 % v ČR a 5,1 % v SR). Klesající trend úrovně sňatečnosti byl v České republice a na Slovensku přerušen pouze v roce 1997. V dalším období má již vývoj sňatečnosti v České republice a na Slovensku odlišný charakter. V ČR se sňatečnost zvýšila ještě v letech 2000 a 2002, ale jinak si zachovala svůj klesající průběh a v roce 2003 byl registrován minimální počet sňatků od dob první světové války (49 tisíc sňatků) a nejnižší hrubá míra sňatečnosti (4,8 %). V roce 2004 bylo uzavřeno přibližně o 2 tisíce sňatků více a hrubá míra sňatečnosti měla hodnotu 5,0 %. Ve srovnání s ČR na Slovensku pokračoval sestupný trend úrovně sňatečnosti bez jakýchkoli meziročních výkyvů až do roku 2001, kdy

⁷ Kantorová 2002b, s. 21

⁸ Vaňo 2005, s. 7

bylo dosaženo nejnižší úrovně sňatečnosti za celé sledované období. Bylo uzavřeno necelých 24 tisíc sňatků a hrubá míra sňatečnosti měla hodnotu 4,4 %. Od této doby můžeme sledovat postupný růst úrovně sňatečnosti až na hodnotu 5,2 % v roce 2004.

Graf 2: Redukované míry sňatečnosti svobodných podle věkových skupin v letech 1980-2003 v ČR a SR



Zdroj: vlastní výpočty z Demografické příručky 2004, ČSÚ a <http://www.infostat.sk/slovakpopin/>

Poznámka: vzhledem k jednorázovému zvýšení počtu sňatků v roce 1990 jsem pro lepší ilustraci vývoje úrovně redukovaných měr sňatečnosti zařadila rok 1995

V průběhu 90. let můžeme také v ČR a SR pozorovat postupné odkládání sňatků do vyššího věku, které se projevilo i změnami ve věkové struktuře ženichů a nevěst. Nejlépe to postihují redukované míry sňatečnosti podle věku (viz graf 2). Od počátku devadesátých let se snížila intenzita sňatečnosti českých i slovenských mužů ve věkových skupinách 15-29 let, přitom ve věku 20-24 let byl pokles rychlejší. Naopak vzrostla intenzita sňatečnosti mužů nad 30 let (v ČR i SR). U žen se snížila intenzita sňatečnosti ve věkových skupinách 15-24 let a ve věku 25-29 let se intenzita sňatečnosti zvýšila. Nejvyšší intenzita sňatečnosti u mužů se téměř po celá devadesátá léta pohybovala ve věkovém intervalu 20-24 let, v České republice do roku 1998 a na Slovensku do roku 1999 (tab. 2 a 3 v příloze). V současné době je nejvyšší

intenzita, kdy čeští i slovenští muži vstupují do manželství, ve věku 25-29 let. Druhým nejčastějším věkem vstupu do manželství je u mužů věk 20-24 let (v ČR i SR). České a slovenské ženy se až do dnešní doby nejčastěji vdávají ve věku 20-24 let a 25-29 let (v ČR jsou v současné době míry sňatečnosti v těchto věkových skupinách téměř vyrovnané).

Se změnou intenzity sňatečnosti a posunem věku při vstupu do manželství se výrazněji změnila též struktura podle rodinného stavu obyvatel starších patnácti let (tab. 1). Během období 1980-2001 v České i Slovenské republice došlo ke snížení zastoupení ženatých mužů a vdaných žen na úkor zvýšení osob svobodných a rozvedených. V současné době tvoří ženatí muži a vdané ženy více než polovinu populace mužů a žen a asi třetina mužů a pětina žen je svobodných (v SR nepatrнě více než v ČR). Nárůst svobodných je patrný především ve věkové skupině 20-29 let, v níž bylo na počátku 21. století asi 70 % mužů a více než polovina žen svobodných (viz tab. 4 v příloze). Přitom až do roku 1991 včetně byl podíl svobodných mužů i žen v této věkové skupině vyšší na Slovensku.

Tab. 1: Rodinný stav obyvatel starších 15 let podle výsledků sčítání v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %)

Rodinný stav	ČR			SR		
	1980	1991	2001	1980	1991	2001
Muži						
Svobodní	22,9	25,0	30,7	27,7	27,6	34,0
Ženatí	69,2	65,5	57,7	67,1	66,1	58,4
Rozvedení	4,4	6,2	8,6	2,0	3,2	4,7
Ovdovělí	3,5	3,3	3,0	3,2	3,1	2,9
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ženy						
Svobodné	14,2	15,8	20,8	19,8	19,2	24,7
Vdané	63,2	60,0	53,8	63,2	61,3	54,4
Rozvedené	5,7	7,8	10,4	2,8	4,2	6,1
Ovdovělé	16,9	16,4	15,0	14,2	15,3	14,8
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Demografická příručka 2004, Praha, ČSÚ, 2004; Lukáčová, Pilinská 2005, s. 20-23

Poznámka: podíly osob se zjištěným rodinným stavem

V období 1980 – 2004 tedy došlo ve vývoji sňatečnosti v České a Slovenské republice k těmto změnám:

- poklesl absolutní počet sňatků (v České republice o 34 % a na Slovensku o 30 %)
- snížila se hrubá míra sňatečnosti (v České republice z hodnoty 7,6 % na 5,0 % a na Slovensku z hodnoty 7,9 % na 5,2 %)
- snížila se úhrnná prvosňatečnost žen (v České republice poklesla z 0,90 na 0,45; na Slovensku z 0,87 na 0,50)
- snížil se ukazatel tabulkové prvosňatečnosti (v České republice poklesla tabulková prvosňatečnost žen z 97 % v roce 1980 na 77 % v roce 1996 a na 73 % v roce 2001,

v roce 2004 měl tento ukazatel hodnotu 70 %; na Slovensku se snížila ze 75 % v roce 1996 na 66 % v roce 2001)

- zvýšil se průměrný věk při prvním sňatku (v České republice z 25 na necelých 31 let u mužů a z 22 na 28 let u žen (tj. o 6 let); na Slovensku z 24 na 28 let u mužů, tj. o 4 roky a z 22 na 25 let u žen tj. o 3 roky)
- zvýšil se podíl svobodných mužů a žen (15+) v populaci (v ČR vzrostl podíl svobodných mužů z 23 % na 31 % a svobodných žen z 14 % na 21 %; v SR se zvýšilo zastoupení svobodných mužů z 28 % na 34 % a svobodných žen z 20 % na 25 %)
- poklesl podíl ženatých mužů (v ČR z 69 % a v SR z 67 % na 58 %) a vdaných žen (v ČR i SR z 63 % na 54 %)
- vzrostl počet nesezdaných soužití v ČR (v roce 1980 byl počet faktických manželství téměř 90 tisíc; v roce 2001 již více než 125 tisíc) a jejich podíl v úplných rodinných domácnostech (z 3,5 % na 5,5 %)
- snížila se intenzita sňatečnosti opakovaných sňatků

4.2 Rozvodovost

Intenzitu rozvodovosti vzhledem k odlišnému vývoji hodnotám nejprve v České republice, pak na Slovensku (tab. 5 v příloze a graf 3).

V České republice patřila vysoká míra rozvodovosti k charakteristickým rysům demografického vývoje po celé sledované období. Její intenzita souvisí nejen se sociálními, ekonomickými a právními faktory, ale v neposlední řadě také s úrovní sňatečnosti⁹. V období komunistického režimu přispíval k vysoké míře rozvodovosti kromě vysoké úrovni sňatečnosti také nízký věk při prvním sňatku a vysoký počet manželství uzavřených z důvodu těhotenství ženy. Mezi další příčiny vysoké úrovně rozvodovosti můžeme také zařadit nedostatek bytů, který v mnoha případech vyústoval v nedobrovolné společné bydlení s rodiči, ale také vysokou zaměstnanost žen, která přinášela ženám značný stupeň ekonomické nezávislosti. Ani po roce 1989, kdy se snižují úrovně dříve extenzivně se vyvíjejících ostatních demografických procesů, nedochází ve vývoji rozvodovosti ke změně. Můžeme zaznamenat spíše opačný trend¹⁰. Indikátory vzestupného trendu lze hledat nejen v hodnotové

⁹ Vaňo 2001, s. 17

¹⁰ Zeman 2002a, s. 33; Zeman 2002b, s. 29;

orientaci lidí, ale i ve vnějších podmínkách života a v poměrně snadné dostupnosti rozvodu¹¹. Významnou roli hraje i nízká religiozita obyvatelstva ČR¹².

Od osmdesátých let do současnosti se u nás počet rozvodů i při rychle klesajícím počtu sňatků v posledních letech pohybuje na úrovni 27 – 33 tisíc ročně. Poprvé počet rozvodů převýšil hranici 30 tisíc v roce 1984. V roce 1990 absolutní počet rozvodů v ČR dokonce dosáhl dočasného historického maxima (32 tisíc rozvodů). Na začátku 90. let ukazatelé rozvodovosti poklesly, což vyvolalo optimistické předpovědi o počínajícím trendu přechodu rozvodovosti na nižší úroveň. V následujících letech však začaly počty rozvodů i úhrnná rozvodovost opět růst a v roce 1996 bylo překonáno maximum počtu rozvodů z roku 1990. Absolutní počet rozvodů přesáhl hodnotu 33 tisíc a hrubá míra rozvodovosti činila 3,21 %, což byla do té doby historicky nejvyšší dosažená hodnota. Ke zvýšení intenzity rozvodovosti v roce 1996 došlo z důvodu publikování návrhu zákona o rodině, jenž měl vstoupit v platnost 1. srpna 1998 a jenž zpřísnil podmínky, za jakých může být rozvod uskutečněn. Oznámení o tomto novém zákoně způsobilo, že dlouhodobě nestabilní manželství chtěla předejít připravovaným změnám a rychle se rozvedla. Neoficiální zprávy totiž slibovaly přísný zákon, který by mimo jiné zakázal rozvody v prvních třech letech manželství. Nakonec však k tomuto restriktivnímu opatření nedošlo. „Vyšší počty rozvodů se udržely až do roku 1998, kdy vešel zákon v soudní praxi.“¹³ Novela zákona o rodině č. 91/1998 přinesla tyto tři podstatné změny:

1. Zavedla rozvod po vzájemné dohodě, tzv. nesporný rozvod (pokud spolu manželé alespoň půl roku nežijí a mají vyřízené majetkové poměry a vztahy ke svým nezletilým dětem, soud vyhlásí nesporný rozvod a nezjišťuje příčinu rozvratu).
2. Zakázala rozvody v prvním roce manželství.
3. Ztížila rozvody s nezletilými dětmi. (Právě toto ustanovení ovlivnilo výši rozvodovosti nejvíce).

Díky těmto legislativním změnám se počet rozvodů v roce 1999 snížil o 27 % oproti předchozímu roku a hrubá míra rozvodovosti klesla na hodnotu 2,3 %.¹⁴ „V roce 2001 bylo rozvedeno již znova přes 30 tis. manželství, což nasvědčuje, že během velmi krátké doby byl vliv novelizace zákona na pokles intenzity rozvodovosti prakticky anulován.“¹⁵ Poslední sledovaný rok 2004 vykazoval 33 060 rozvodů (2. nejvyšší hodnota po roce 1996) a hrubá míra rozvodovosti měla hodnotu 3,24 (historicky nejvyšší hodnota vůbec).

¹¹ Pavlík a kol. 1994b, s. 19

¹² Zeman 2002b, s. 34

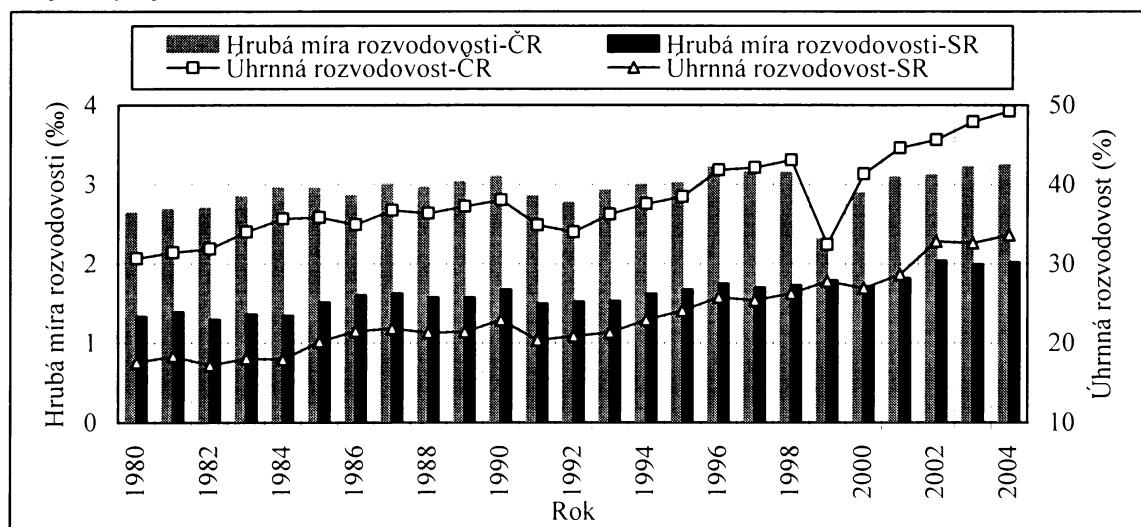
¹³ Zeman 2002a, s. 29.

¹⁴ Zeman 2002a, s. 29-30; Zeman 2002b, s. 34

¹⁵ Zeman 2002a, s. 29

Hodnota úhrnné rozvodovosti vzrostla z 31 % v roce 1980 na hodnotu 38 % v roce 1990. Dále následoval pokles na 32 % v roce 1999 a poté, po opětovném růstu, dosáhla úhrnná rozvodovost hodnoty 49 % v roce 2004.

Graf 3: Vývoj rozvodovosti v letech 1980-2004 v ČR a SR



Zdroj: <http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>,
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

K jinému vývoji rozvodovosti došlo na Slovensku. „Slovensko si udržovalo trvale nižší míru rozvodovosti. Zpočátku byla ve srovnání s českými zeměmi poloviční, ukazatelé se ale při rychlejším vzestupu na Slovensku postupně sbližovaly. Stejný trend je zřejmý ze srovnání nižšího, ale rychleji stoupajícího zastoupení rozvedených osob ve slovenské populaci i nižšího podílu opakovaných sňatků. Na Slovensku existuje dosud vyšší stabilita manželství, což je dáno částečně i vyšším podílem venkovského obyvatelstva a obyvatelstva žijícího spíše v menších městech, pravděpodobně také vyšší religiozitou.“¹⁶ Na Slovensku se počet rozvodů od počátku 80. let postupně zvýšil ze 7 tisíc až na 9 tisíc v roce 1990. Po krátkém snížení na začátku 90. let došlo k opětovnému růstu a v roce 1999 byly zaznamenány nejvyšší hodnoty počtu rozvodů (9 664) a hrubé míry rozvodovosti (1,8 %). V roce 2000 úroveň rozvodovosti klesla, ale od následujícího roku již opět roste. V roce 2002 překonala rozvodovost hodnoty z roku 1999, počet rozvodů se blížil 11 tisícům a hrubá míra rozvodovosti vykázala hodnotu 2 %. Po dalším mírném snížení, ke kterému došlo v roce 2003, úroveň rozvodovosti opět roste. Všechny poklesy rozvodovosti, ke kterým na Slovensku došlo, byly pouze dočasné a z hlediska dlouhodobého vývoje zanedbatelné.

Přestože na Slovensku intenzita rozvodovosti rostla téměř během celého období, ve srovnání s Českou republikou, je stále poměrně nízká. Úroveň úhrnné rozvodovosti je asi o

¹⁶ Kučera 1994c, s. 148

třetinu nižší než v ČR. Přesto nelze současnou situaci, kdy se na Slovensku rozvádí více než třetina manželství, označit za příznivou¹⁷.

V období 1980 – 2004 došlo ve vývoji rozvodovosti v České republice a na Slovensku k těmto změnám:

- vzrostl absolutní počet rozvodů (v České republice o 21 % na Slovensku o 64 %)
- zvýšila se hrubá míra rozvodovosti (v České republice z hodnoty 2,6 ‰ na 3,2 ‰ a na Slovensku z hodnoty 1,3 ‰ na 2,0 ‰)
- zvýšila se úhrnná rozvodovost (v České republice z hodnoty 31 % na 49 % a na Slovensku z hodnoty 18 % na 34 %)
- zvýšil se podíl rozvedených osob v populaci (v České republice vzrostl podíl rozvedených mužů ze 4 % na 9 % a rozvedených žen z 6 % na 10 %; ve Slovenské republice se podíl rozvedených mužů zvýšil ze 2 % na 5 % a rozvedených žen ze 3 % na 6 %)

4.3 Charakteristiky demografické reprodukce – porodnost, plodnost, úmrtnost

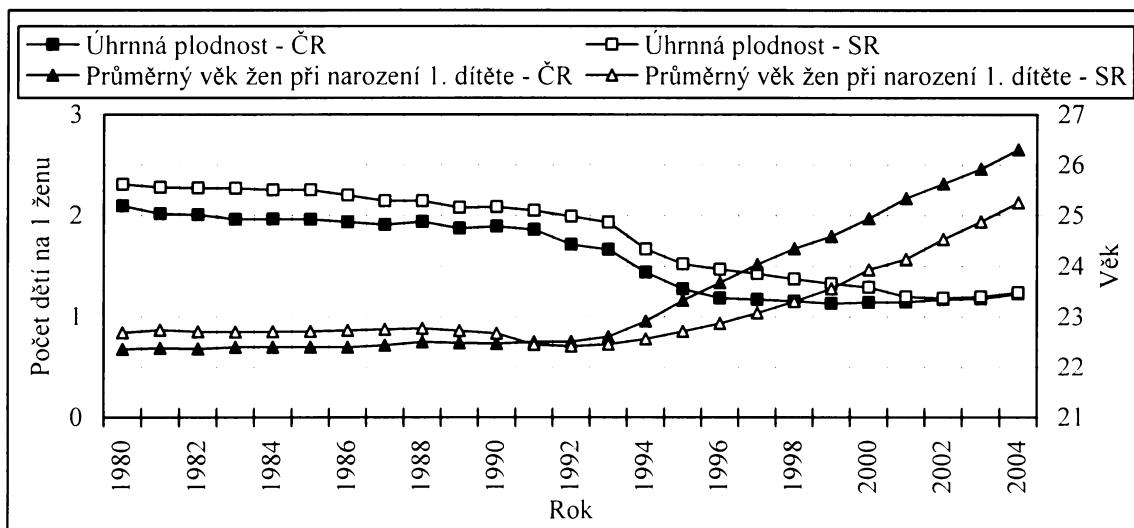
Na začátku 90. let se po pádu totalitního režimu začalo rychle měnit demografické chování obyvatelstva. Poklesla úroveň sňatečnosti a následkem toho se snížila rovněž úroveň plodnosti (tab. 6 v příloze).

Pokles úrovně plodnosti trval v České republice až do konce devadesátých let a na Slovensku do roku 2002 (viz graf 4). Slovensko však i navzdory poklesu patřilo až do konce 80. let k zemím s nejvyšší plodností v Evropě (ještě na začátku 90. let měla úhrnná plodnost na Slovensku hodnotu 2,1). V České republice klesla hodnota úhrnné plodnosti pod 2,1 (tedy pod tzv. záchovnou hranici) již na začátku 80. let. Na Slovensku přispívala k vysoké úrovni plodnosti religiozita tamního obyvatelstva a také skutečnost, že rodina a příbuzenské vztahy měly pro slovenské obyvatelstvo vždy velký význam. Průměrný věk žen při narození prvního dítěte byl po celá osmdesátá léta v obou zemích nízký a podstatná část plodnosti byla realizována na počátku reprodukčního období a v rámci manželství. Politické změny v roce 1989 a následná ekonomická a sociální transformace byly současně doprovázeny slábnutím sociálních jistot rodin s dětmi, otevřením nových individuálních možností a změnou postavení rodiny v hodnotovém žebříčku mladých lidí a později i rostoucí nezaměstnaností. Rozhodnutí

¹⁷ Vaňo 2001, s. 17-19.

mít či nemít děti soutěžilo s možností vlastní seberealizace a usilováním o zvýšení životní úrovně. Důležitý vliv na úroveň plodnosti mělo rozšíření antikoncepce, která umožnila lépe než dříve ovlivňovat časování a počet narozených dětí. V nových sociálních podmínkách tedy docházelo po celá devadesátá léta k výrazným změnám reprodukčního a rodinného chování. Hlavním projevem těchto změn bylo odkládání narození dětí do vyššího věku, pokles intenzity plodnosti vdaných žen, vyšší podíl mimomanželsky narozených dětí, vyšší podíl svobodných žen, omezení počtu dětí v rodině či plánovaná bezdětnost. Změněné sociální poměry se výrazně odrazily v charakteristikách porodnosti a plodnosti. Pokles intenzity plodnosti byl nejintenzivnější v letech 1993-1995, pak se zpomalil. Úhrnná plodnost se v druhé polovině devadesátých let dostala v České republice pod hodnotu 1,3 a na Slovensku pod hodnotu 1,5. Pokles úhrnné plodnosti pokračoval v České republice do roku 1999 a ve Slovenské republice až do roku 2002. V těchto letech bylo dosaženo nejnižší úrovně úhrnné plodnosti, v ČR připadlo na 1.1 ženu 1,13 dítěte a na Slovensku 1,18. Obrat ve vývoji porodnosti a plodnosti tedy nastal v České republice v roce 2000 a na Slovensku v roce 2003, kdy se začal zvyšovat počet narozených a mírně vzrostla i úroveň úhrnné plodnosti (na současnou úroveň 1,2). Tím se hodnoty úrovně plodnosti v České a Slovenské republice téměř vyrovnyaly. Celkově se úhrnná plodnost snížila o 41 % v České a o 46 % ve Slovenské republice. V současné době se Slovensko společně s Českou republikou řadí k státům s nejnižší úrovní plodnosti v rámci celé Evropy.

Graf 4: Vývoj plodnosti v letech 1980-2004 v ČR a SR



Zdroj: <http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>,
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

Po roce 1990 také došlo ke zvyšování průměrného věku žen při narození prvního dítěte. V letech 1980-1990 se hodnota průměrného věku matek při prvním porodu pohybovala stabilně nad hodnotou 22 let v ČR i v SR. Až do roku 1990 byla hodnota průměrného věku vyšší na Slovensku, poté se tato situace změnila. Od počátku 90. let do současnosti se hodnota tohoto ukazatele postupně zvýšila v ČR z 22,5 na 26,3 a v SR z 22,4 na 25,3 let. Růst průměrného věku matek je především důsledkem odkládání narození prvního dítěte do pozdějšího věku.

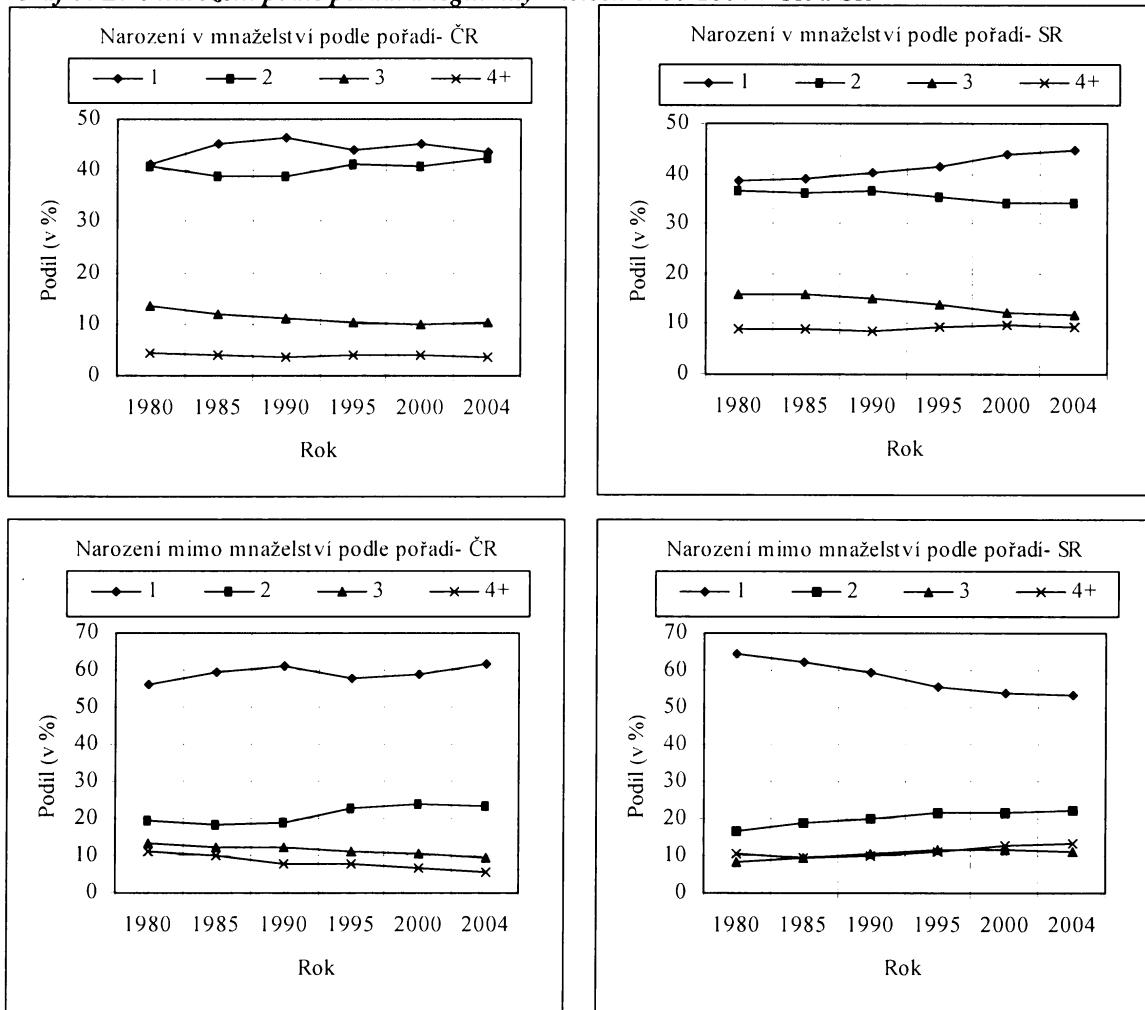
Další změnou, ke které během sledovaného období došlo, bylo zvýšení podílu dětí narozených mimo manželství. V roce 1980 představoval podíl nelegitimních dětí téměř 6 % (v ČR i SR). V současné době se mimo manželství narodí téměř každé třetí dítě v České republice a každé čtvrté dítě na Slovensku. I přes tuto skutečnost zůstává manželská plodnost rozhodující součástí plodnosti na Slovensku i v ČR.

Změny v reprodukčním chování se odrážejí také v rozložení narozených podle pořadí (graf 5; tab. 7 v příloze). V České republice se mezi roky 1980 a 2004 podíl narozených dětí v prvním a druhém pořadí nepatrně zvýšil (v rámci manželství i mimo manželství vzrostlo více první pořadí). Zastoupení obou pořadí je v rámci manželství v současné době téměř vyrovnané (přes 40 %), tzn. že pokud se ženě narodí první dítě, zpravidla se jí narodí i druhé. Podíl narozených ve třetím a čtvrtém a vyšším pořadí naopak v ČR mezi roky 1980 a 2004 poklesl (v manželství i mimo manželství). V rámci manželství se nejvíce snížil podíl narozených ve třetím pořadí a mimo manželství klesl nejvýrazněji podíl narozených ve čtvrtém a vyšším pořadí. Na Slovensku došlo od osmdesátých let k postupnému zvýšení podílu narozených v manželství v prvním pořadí na úkor narozených ve druhém a zejména třetím pořadí. Podíl narozených v manželství ve čtvrtém a vyšším pořadí se zvýšil během celého sledovaného období jen nepatrně. Podíl narozených mimo manželství podle pořadí má na Slovensku opačný trend než je tomu u narozených v manželství – snížil se podíl narozených v prvním pořadí a zvýšil se podíl narozených ve druhém, třetím i čtvrtém a vyšším pořadí. Podíl narozených ve čtvrtém pořadí mimo manželství vzrostl dokonce více než v rámci manželství.

Podle Vaňa 2001 zůstává otázkou, zda současná nízká úroveň plodnosti souvisí s odkládáním založení rodiny do vyššího věku nebo s celkovým poklesem plodnosti či s rostoucím podílem bezdětných žen¹⁸.

¹⁸ Vaňa 2001, s. 19-21

Graf 5: Živě narození podle pořadí a legitimity v letech 1980-2004 v ČR a SR



Zdroj: Demografická příručka 2004, ČSÚ; Pilinská 2005, s. 45

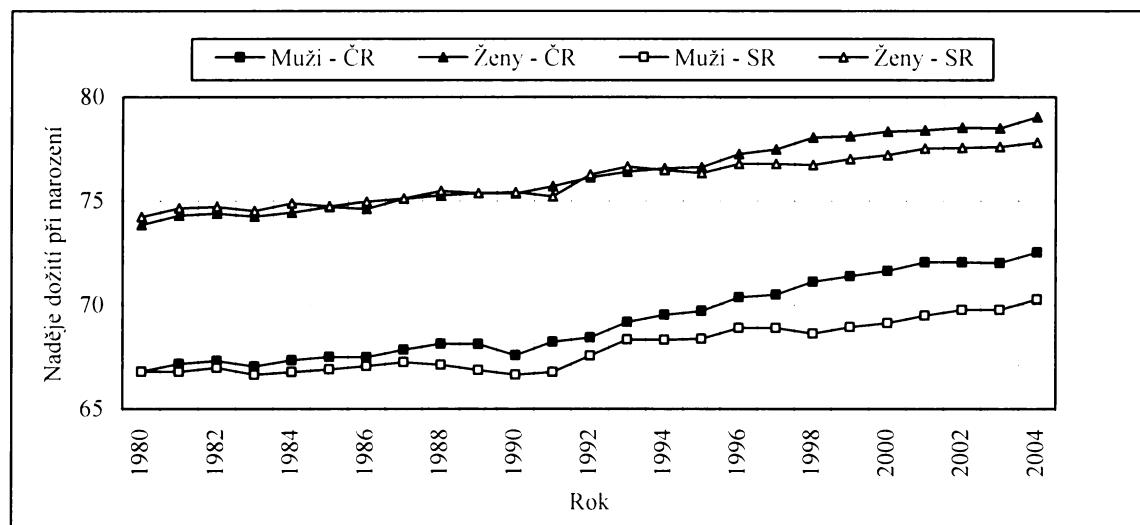
Za zmínku jistě stojí i vývoj úrovně úmrtnosti (viz tab. 8 v příloze). Vzhledem k tématu práce se zaměřím především na srovnání naděje dožití při narození (graf 6) a na vývoj podílu ovdovělých osob v populaci (tab. 1).

V České republice se až do konce 80. let úroveň úmrtnosti snižovala velmi pomalu (hrubá míra úmrtnosti mezi roky 1980-1990 klesla z 13 % na 12,5 %). Na Slovensku po celá osmdesátá léta úroveň úmrtnosti stagnovala (hodnota hrubé míry úmrtnosti kolísala kolem 10 %). Vlivem příznivější struktury slovenského obyvatelstva podle věku byla hodnota hrubé míry úmrtnosti po celé sledované období nižší na Slovensku. Naděje dožití při narození se v České republice během let 1980-1990 zvýšila o necelý rok u mužů a o dva roky u žen. Na Slovensku naděje dožití při narození v témže období vzrostla pouze u žen (o jeden rok). Ke zlepšení úmrtnostních poměrů došlo v ČR a SR až na počátku 90. let. Pozitivní změny ve vývoji úmrtnosti, ke kterým došlo v České republice a na Slovensku po roce 1990, jsou dávány do spojitosti se společenskou a ekonomickou transformací, která se mimo jiné promítla i do zdravotního stavu obyvatelstva. Klesla zejména intenzita úmrtnosti starších

osob, a tím se také zrychlilo demografické stárnutí obyvatelstva. V důsledku snížení intenzity úmrtnosti se od počátku devadesátých let začala v obou zemích rychleji prodlužovat střední délka života při narození. V České republice se v období 1991-2004 zvýšila naděje dožití při narození u mužů o 4,3 roky a u žen o 3,3 roky. Na Slovensku vzrostla naděje dožití při narození o 3,5 roku u mužů a o 2,6 roku u žen. Vzhledem k intenzivnějšímu poklesu úmrtnosti mužů než žen se snížil rozdíl v jejich naději dožití, v ČR ze 7,8 roku (1990) na 6,5 roku (2004) a na Slovensku z 8,8 roku (1990) na 7,5 roku (2004). „Pokles intenzity úmrtnosti zvláště mužů ve vyšším věku se projevil také ve struktuře staršího obyvatelstva podle rodinného stavu, protože vedl k méně častému ovdovění žen a tedy k prodloužení trvání existujících manželství starších osob.“¹⁹

Podíl ovdovělých mužů ve věku nad 15 let se v období 1980-2004 mírně snížil z 3,5 na 3,0 % v České republice a ze 3,2 na 2,9 % ve Slovenské republice. Zastoupení vdov se v České republice též snížilo (z 16,9 na 15,0 %). Na Slovensku se podíl ovdovělých žen naopak mírně zvýšil (ze 14,2 na 14,8 %).

Graf 6: Naděje dožití při narození v letech 1980-2004 v ČR a SR



Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu;
<http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>

V období 1980 – 2004 došlo ve vývoji porodnosti, plodnosti a úmrtnosti v České republice a na Slovensku k těmto změnám:

- poklesl absolutní počet živě narozených dětí (v České republice o 36 % a na Slovensku o 43 %)
- snížila se hrubá míra porodnosti (v České republice z hodnoty 15 ‰ na necelých 10 ‰ a na Slovensku z hodnoty 19 ‰ na 10 ‰)

¹⁹ Burcin, Kučera 2002, s. 65

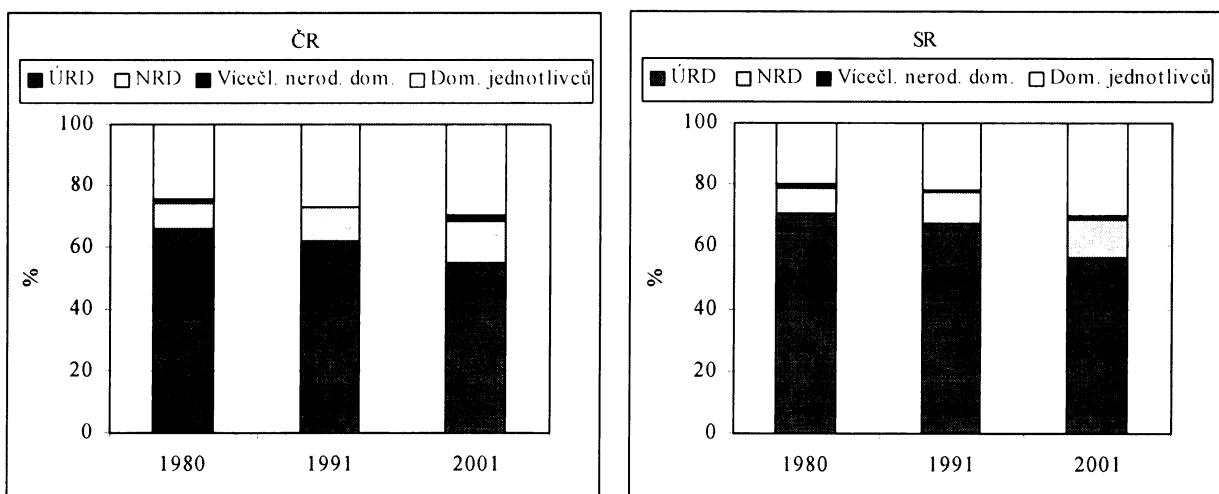
- snížila se úhrnná plodnost (z hodnoty 2,1 v ČR a z 2,3 v SR na hodnotu 1,2 v obou zemích)
- zvýšil se průměrný věk matek při narození prvního dítěte (v České republice o 4 roky; na Slovensku o necelé 3 roky) a průměrného věku matek obecně (o 4 roky v ČR a o 2 roky v SR)
- zvýšil se podíl mimomanželsky narozených dětí (v České republice z 6 % na 31 %; na Slovensku z 6 % na 25 %)
- poklesl podíl dětí narozených z tzv. předmanželských koncepcí (z 51 % na 32 % v ČR a z 52 % na 44 % v SR)
- absolutní počet zemřelých se v České republice snížil (o pětinu) a na Slovensku zvýšil (o 3 %)
- snížila se hrubá míra úmrtnosti (v ČR ze 13 na 11 %; v SR z 10 na 9,6 %)
- vzrostla naděje dožití při narození (u mužů v ČR o téměř 6 let a u mužů v SR o 3,5 roky; u žen v ČR o 5 let a u žen v SR o necelé 4 roky)
- poklesl podíl ovdovělých osob v populaci (kromě ovdovělých žen na Slovensku)

4.4 Základní trendy ve vývoji cenzových domácností

Významným důsledkem demografického vývoje obyvatelstva jsou změny nejen v samotném rodinném chování, ale zejména ve struktuře domácností. Vlivem nepříznivého vývoje porodnosti a plodnosti, úrovně sňatečnosti a vlivem stále rostoucí rozvodovosti se mění struktura obyvatelstva podle věku a rodinného stavu a též struktura domácností (tab. 9 v příloze a graf 7). Od počátku osmdesátých let došlo ke snížení podílu osob žijících v manželství, zvýšil se podíl svobodných a rozvedených osob a také počet nesezdaných soužití a podíl neúplných rodinných domácností. Za příčinu této situace se považuje druhý demografický přechod a změna ekonomické a sociální politiky obou států, která nastala po listopadu 1989. Konec 80. a začátek 90. let můžeme tedy považovat za určitý mezník ve vývoji rodinného chování v České a Slovenské republice. Změny v počtech a složení domácností související s demografickým, ekonomickým a společenským vývojem po roce 1989 se však začínají projevovat až s určitým časovým odstupem. Měnící se počet a struktura cenzových domácností je tedy patrná až z výsledků posledního sčítání lidu z roku 2001. Zde bych ráda zdůraznila, že vývoj počtu a složení cenzových domácností hodnotím pouze od počátku 80. let do roku 2001 bez dalších návazností na předchozí vývoj. Z tohoto

důvodu tedy nemohu posoudit, jak významné jsou tyto změny ve struktuře cenzových domácností z hlediska dlouhodobého vývoje.

Graf 7: Složení cenzových domácností v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %)



Zdroj: Bartoňová 2005, s. 2; Lukáčová, Pilinská, s. 40

Počet cenzových domácností se od počátku 80. let plynule zvyšoval. V období 1980-2001 jejich počet vzrostl o téměř 400 tisíc v České republice a přibližně o 410 tisíc na Slovensku. V relativním vyjádření to představuje nárůst o desetinu v ČR a o čtvrtinu na Slovensku.

Následkem nižší úrovně sňatečnosti a rostoucí intenzity rozvodovosti, ale také nedostatečným nahrazováním manželských svazků faktickými manželstvími se snížil počet i podíl úplných rodinných domácností, a to zejména se závislými dětmi. I přes klesající tendenci byly úplné rodinné domácnosti po celé období dominantní složkou cenzových domácností. Váha tohoto typu cenzových domácností však významnou měrou poklesla. V České republice se podíl úplných rodinných domácností snížil z 66 na 55 procent a na Slovensku ze 71 na 56 procent. Významný, asi třetinový pokles zaznamenaly ve sledovaném období úplné rodinné domácnosti se závislými dětmi (z 38 % na 26 % v ČR a z 50 % na 31 % v SR). Podíl úplných rodinných domácností bez závislých dětí se naopak zvýšil (v ČR jen o 4 % a na Slovensku o více než čtvrtinu). Nárůst tohoto typu domácnosti je způsoben tím, že mladí manželé odkládají narození dětí na pozdější dobu. Další příčinou je postupně zlepšující se úroveň úmrtnosti starších osob, protože úplnou rodinnou domácnost bez dětí může tvořit i pár, jehož děti jsou již ekonomicky nezávislé²⁰. V České republice mají v současné době v rámci úplných rodinných domácností vyšší zastoupení domácností bez závislých dětí (30 procent) než domácnosti se závislými dětmi (26 procent). Tuto mírnou

²⁰ Pilinská a kol. 2005, s. 8

převahu však neměly ÚRD bez závislých dětí vždy. Tento obrat můžeme pozorovat až ve sčítání z roku 2001. Na Slovensku měly po celé sledované období větší váhu úplné rodinné domácnosti se závislými dětmi (50 %:21 % v roce 1980 a 31 %:25 %), a to i přes jejich výše zmíněný pokles. V obou zemích však můžeme pozorovat snižování podílu ÚRD se závislými dětmi na úkor zvyšování podílu ÚRD bez závislých dětí.

Vlivem rostoucí mimomanželské plodnosti, vysoké úrovně rozvodovosti a poklesu intenzity sňatečnosti došlo ke zvýšení podílu neúplných rodinných domácností. Jejich podíl vzrostl z 8 % na 13,5 % v ČR (tzn. o 61 procent) a na Slovensku taktéž z hodnoty 8 % na současnou hodnotu 12 % (to představuje 45 procentní nárůst). Pro Českou i Slovenskou republiku platí, že se ve sledovaném období zvýšil počet i podíl neúplných rodinných domácností, a to jak se závislými dětmi, tak i bez závislých dětí. Větší nárůst podílu však zaznamenaly NRD bez závislých dětí (o tři čtvrtiny v ČR a o více než polovinu v SR) než se závislými dětmi (asi poloviční zvýšení podílu v ČR a více než třetinové v SR). Přitom ale vyšší zastoupení v rámci cenzových domácností měly po celé období v obou zemích neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi (5-8 % v ČR a 5-7 % v SR).

Stárnutí obyvatelstva, vysoká úroveň rozvodovosti, růst individualismu, zlepšující se ekonomická a bytová situace umožňující samostatné bydlení mladých lidí, případně také odkládání sňatků do vyššího věku se projevily růstem podílu domácností jednotlivců. V České republice se podíl domácností jednotlivců zvýšil téměř o čtvrtinu. Na Slovensku byl růst dokonce vyšší a činil padesát procent. V současné době tvoří domácnosti jednotlivců třetinu všech cenzových domácností (v ČR i SR).

Kolísání počtu i podílu vícečlenných rodinných domácností bylo způsobeno především metodickou změnou, ke které došlo v roce 2001 (viz kapitola 3.2). Vzhledem k tomu, že údaje nejsou díky změně definice vícečlenných rodinných domácností srovnatelné s předchozími sčítáními, nemá větší smysl se tímto typem CD zabývat. Jejich zastoupení v rámci cenzových domácností je však během sledovaného období minimální (asi 2 % v ČR a SR).

Z tabulky 9 v přílohou části je tedy zřejmé, že nejvýraznější růst počtu i podílu zaznamenaly domácnosti jednotlivců a neúplných rodinných domácností (pokud opomeneme vnitřní strukturu rodinných domácností). Hlavní rozdíl mezi oběma zeměmi spočívá v tom, že zatímco v ČR došlo k vyššímu nárůstu podílu neúplných rodinných domácností, na Slovensku měly větší nárůst domácnosti jednotlivců. Na rozdíl od dřívější doby, kdy byl nárůst domácností jednotlivců na Slovensku způsoben hlavně zvýšením rozvedených a

ovdovělých osob v populaci, v současnosti tvoří nejvyšší podíl domácností jednotlivců mladí svobodní lidé (zejména muži) a ovdovělé ženy nad 70 let²¹.

Rozdíly ve složení cenzových domácností mezi Českou a Slovenskou republikou nejsou ve sledovaném období velké, a to ani po osamostatnění obou států. Od roku 1980 sice došlo v České republice i na Slovensku k určitým změnám ve struktuře cenzových domácností, přesto můžeme pozorovat v jejich vývoji podobné tendenze. Větší rozdíly jsou patrné ve vnitřní struktuře rodinných domácností.

V období 1980 – 2004 došlo ve vývoji cenzových domácností v České republice a na Slovensku k těmto změnám:

- zvýšil se celkový počet cenzových domácností
- poklesl počet i podíl úplných rodinných domácností se závislými dětmi
- vzrostl počet i podíl úplných rodinných domácností bez závislých dětí
- zvýšil se počet a podíl neúplných rodinných domácností (se závislými dětmi i bez závislých dětí)
- počet a podíl domácností jednotlivců se zvýšil

²¹ Pilinská a kol., 2005, s. 8-9

5. Vývoj počtu a struktury neúplných rodinných domácností v České a Slovenské republice

Z předchozí kapitoly vyplývá, že pro vývoj počtu a podílu neúplných rodinných domácností byl charakteristický dynamický růst, který byl způsoben zvyšujícím se podílem nelegitimní plodnosti, přetrvávající vysokou úrovní rozvodovosti a sníženou intenzitou sňatečnosti. V období mezi sčítáními 1980 a 2001 se jejich počet zvýšil o 77 % v České republice a přibližně o 80 % na Slovensku (tab. 2). Z tabulky 9 v příloze vyplývá, že počet neúplných rodinných domácností se závislými dětmi i bez závislých dětí zaznamenal během sledovaného období nepatrně větší růst na Slovensku. Pokud porovnáme přírůstek podílu NRD se závislými dětmi i bez závislých dětí zjistíme, že vyšší nárůst jejich podílu v rámci cenzových domácností byl naopak zaznamenán v České republice.

V dnešní době tvoří neúplné rodinné domácnosti v České a Slovenské republice více než desetinu cenzových domácností. Z celkového počtu cenzových domácností se tedy jedná o relativně nízký podíl. Z tohoto důvodu musíme k hodnocení vývoje neúplných rodinných domácností přistupovat s ohledem ke skutečnosti, že jejich zastoupení v rámci cenzových, respektive rodinných domácností je malé. Z úhrnu rodinných domácností připadá na neúplné rodinné domácnosti zhruba pětina. Zbývajících osmdesát procent tvoří úplné rodinné domácnosti

Tab. 2: Neúplné rodinné domácnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR

Rok sčítání	Neúplné rodinné domácnosti celkem			Neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi			
	abs. (v tis.)	podíl z úhrnu CD (v %)	podíl z úhrnu RD (v %)	abs. (v tis.)	podíl z úhrnu CD (v %)	podíl z úhrnu RD (v %)	podíl NRD (v %)
Česká republika							
1980	325,1	8,4	11,3	203,9	5,3	7,1	62,7
1991	434,4	10,7	14,7	254,1	6,3	8,6	58,5
2001	576,4	13,5	19,8	343,4	8,0	11,8	59,6
Slovenská republika							
1980	136,4	8,2	10,4	81,1	4,9	6,2	59,5
1991	190,9	10,4	13,4	99,1	5,4	7,0	51,9
2001	246,4	11,9	17,4	138,3	6,7	9,8	56,1

Zdroj: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; SODB 2001, SÚSR

Ještě před tím než se zaměřím na hodnocení strukturálních změn neúplných rodinných domácností, ke kterým došlo v obou zemích ve sledovaném období, bych chtěla uvést důvody vzniku neúplných rodinných domácností. Těch je hned několik. Neúplné rodinné domácnosti vznikají rozvodem, úmrtím nebo odstěhováním jednoho z rodičů, případně narozením dítěte svobodné ženě. Z toho vyplývá, že neúplnou rodinu může tvořit rozvedený či ovdovělý rodič

s dítětem (dětmi) nebo svobodná osamělá matka s dítětem (dětmi), která však nežije se svým partnerem v nesezdaném soužití. Dále může jít o vdanou ženu či ženatého muže s dítětem (dětmi), kdy manželé spolu trvale nežijí (například z důvodu probíhajícího rozvodu, odloučení, pracovních důvodů či bytových důvodů). V takovém případě se žena s dítětem považuje za neúplnou rodinnou domácnost a muž za domácnost jednotlivce. Stejně tak se mezi neúplné rodinné domácnosti počítají nesezdaná soužití s dítětem (dětmi), kdy každý z partnerů bydlí v jiném bytě. Mezi neúplné rodinné domácnosti se ve sčítáních 1980 a 1991 řadily i případy soužití prarodiče s vnoučetem (vnoučaty). „Důvodem tohoto způsobu společného bydlení byla buď stálá pomoc prarodičům, někdy naopak jejich péče o dospívající děti, při bydlení v nájemních bytech mohlo jít také o vytváření předpokladů pro „zdědění“ bytu po úmrtí prarodiče.“²² Neúplné rodinné domácnosti mohou být i třígenerační, kdy domácnost tvoří prarodič, rodič a dítě. V takovém případě je hlavou domácnosti mladší rodič (prarodič je v takovém případě považován za tzv. přidanou osobu). At' už ale vznikne neúplná rodina z jakéhokoli důvodu, vždy musí být splněny dvě základní podmínky. Jednak musí jít o vztah jednoho z rodičů a dítěte a jednak musí členové domácnosti společně hospodařit a bydlet v jednom bytě.

V dalším textu se již zaměřím pouze na neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi. Jak již bylo řečeno, jejich počet i podíl během sledovaného období v České republice i na Slovensku vzrostl. V současné době tvoří NRD se závislými dětmi v obou zemích asi desetinu rodinných domácností a zhruba 60 % neúplných rodinných domácností (viz tab. 2). NRD se závislými dětmi měly však po celé období o něco málo větší váhu v ČR než na Slovensku.

5.1 Neúplné rodinné domácnosti podle pohlaví a věku

V čele neúplných rodinných domácností stojí v převážné většině ženy (viz tab. 3). V České republice byl na počátku 80. let poměr pohlaví osoby v čele domácnosti se závislými dětmi 89 %:11 % ve prospěch žen. V roce 2001 se podíl neúplných rodinných domácností v čele se ženou nepatrně snížil na 88 %. Na Slovensku se naopak během let 1980-2001 zastoupení žen v čele domácnosti mírně zvýšilo z 88 na 89 procent.

²² Kučera, Kalibová 1994, s. 93-94

Obě země si jsou tedy z hlediska pohlaví osoby stojící v čele neúplné rodinné domácnosti velmi blízké – v čele neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi je v téměř devadesáti případech ze sta žena.

Tab. 3: Neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi podle pohlaví v letech 1980-2001 v ČR a SR

	Neúplné rodinné domácnosti						Přírůstek počtu NRD (v %)		
	Abs. (v tis.)			Podíl (v %)			1980-1991	1991-2001	1980-2001
	1980	1991	2001	1980	1991	2001			
Česká republika									
Muži	22,7	30,2	42,9	11,2	11,9	12,5	32,9	42,0	88,7
Ženy	181,1	223,9	300,5	88,8	88,1	87,5	23,6	34,2	65,9
Celkem	203,9	254,1	343,4	100,0	100,0	100,0	24,6	35,2	68,4
Slovenská republika									
Muži	9,9	11,0	15,4	12,2	11,1	11,1	11,1	40,1	55,7
Ženy	71,3	88,2	123,0	87,8	88,9	88,9	23,7	39,4	72,5
Celkem	81,1	99,1	138,3	100,0	100,0	100,0	22,2	39,5	70,5

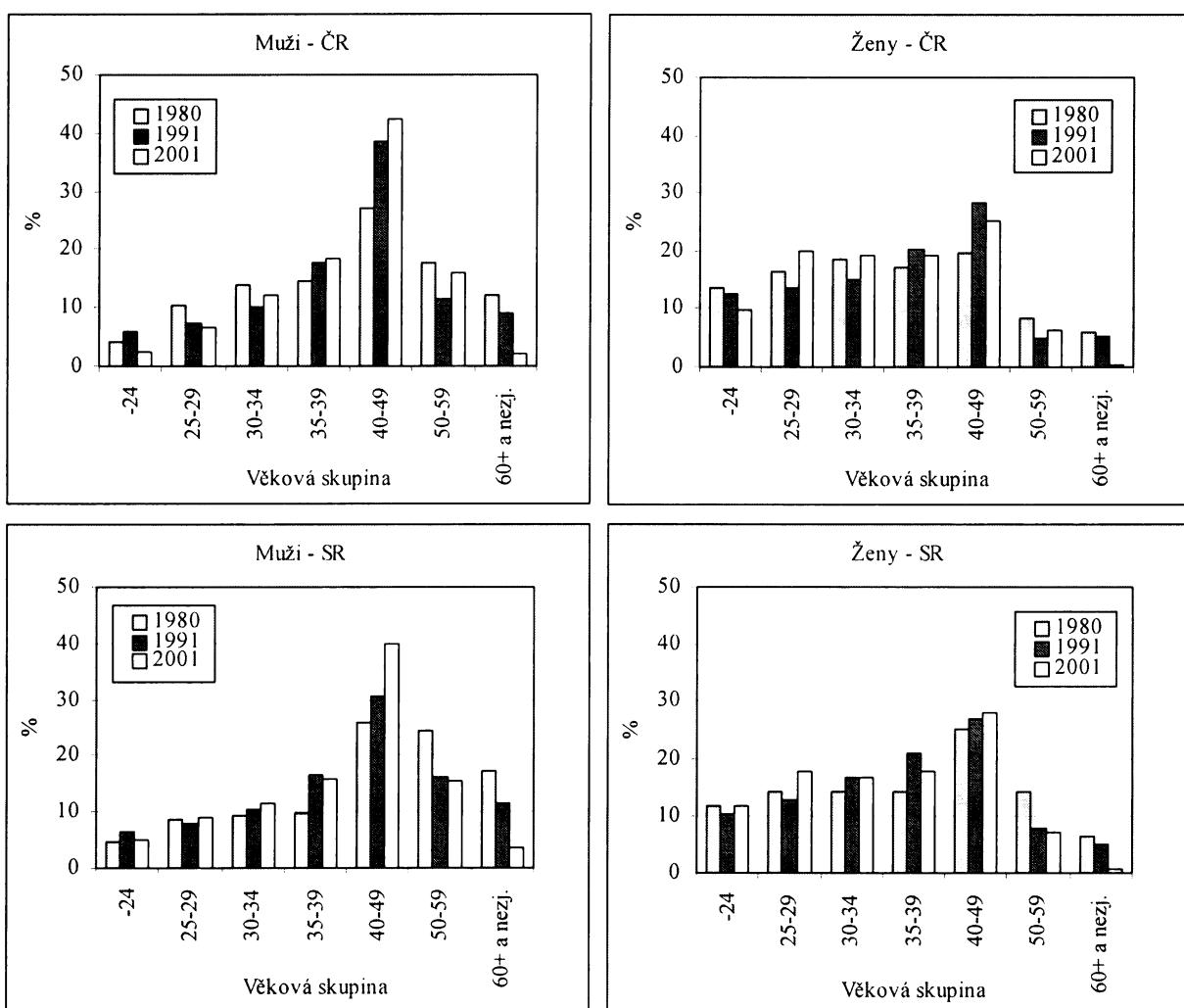
Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; SODB 2001, ŠÚSR

Během období 1980 až 2001 došlo v obou zemích k postupnému nárůstu absolutního počtu neúplných rodinných domácností se závislými dětmi v čele s mužem i ženou. Absolutní přírůstek počtu NRD se závislými dětmi mezi sčítáními 1980 a 2001 byl vyšší u domácností v čele se ženou (v ČR o 120 tisíc a v SR o více než 50 tisíc) než v čele s mužem (v ČR o 20 tisíc a v SR o asi 5 tisíc). V relativním vyjádření byl v období 1980-2001 v České republice vyšší přírůstek počtu NRD se závislými dětmi v čele s mužem. Na Slovensku byl naopak vyšší nárůst počtu domácností v čele se ženou. Zde tedy nacházíme odlišnost ve vývoji struktury domácností podle pohlaví mezi Českou republikou a Slovenskem. Ta spočívá v tom, že v České republice přibylo více NRD se závislými dětmi v čele s mužem, zatímco na Slovensku naopak vzrostl počet neúplných rodinných domácností, v jejichž čele stojí žena. Pokud porovnáme obě intercenzální období 1980-1991 a 1991-2001, zjistíme, že vyšší absolutní i relativní přírůstek počtu NRD se závislými dětmi byl v obou zemích v období 1991-2001 (v čele s mužem i se ženou).

Věková struktura osob v čele neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi je znázorněna v grafu 8. Z důvodu srovnatelnosti údajů z jednotlivých sčítání 1980-2001 jsou v tomto grafu vytvořeny desetileté věkové kategorie 40-49 a 50-59 let. V přílohou části v tabulce 10 jsou data za roky 1991 a 2001 uvedena za pětileté věkové skupiny 40-44, 45-49, 50-54 a 50-59. Z následujícího grafu je na první pohled zřejmé, že u mužů i žen se po celé sledované období koncentroval nejvyšší podíl NRD se závislými dětmi do věkové skupiny 40-49 let (v ČR i SR). Během sledovaného období se podíl této věkové skupiny u mužů dokonce zvýšil a v roce 2001 připadlo na tuto věkovou skupinu kolem 40 %. Podíl NRD s dětmi v čele se ženou ve věku 40-49 během let 1980-2001 též mírně vzrostl, ale nepřesáhl

v obou zemích více než 28 %. Pokud srovnáme podíl věkových skupin 40-44 let a 45-49 let, za které jsou k dispozici data jen ve sčítání z let 1991 a 2001, zjistíme, že vyšší zastoupení měla v ČR i SR věková skupina 40-44 (u obou pohlaví, u mužů však nepatrně vyšší). Zastoupení dalších věkových skupin se u obou pohlaví v průběhu jednadvacetiletého období měnilo. V obou zemích byly u mužů dalšími významnými věkovými skupinami 50-59 let v roce 1980 a 35-39 let v dalších letech. Ve srovnání s muži, u žen bylo zastoupení dalších věkových skupin vyrovnanější. K těm četnějším patřily v letech 1980-2001 věkové skupiny 25-39 let v ČR a na Slovensku rovněž věková skupina 25-39 let a ještě 50-59 let (v roce 1980).

Graf 8: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a věku osoby v čele domácnosti v letech 1991 a 2001 ČR a SR



Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; SODB 2001, ŠÚSR

Poznámka: pro srovnatelnost údajů s předchozím sčítáním 1980 jsou některá data ve sčítáních 1991 a 2001 sečtena a z nich vytvořeny následující věkové skupiny: do 24 let, 40-49 let, 50-59 let a 60 a více let

V průběhu let 1980-2001 se zastoupení jednotlivých věkových skupin změnilo, a to jak u mužů, tak i u žen. U mužů zaznamenaly nárůst věkové skupiny 35-49 let v ČR a na

Slovensku všechny věkové skupiny až do 49 let. U žen se zvýšily podíly věkových skupin 25-49 let v České i Slovenské republice. Další změnou, ke které došlo během sledovaných let, bylo snížení podílu vyšších věkových skupin nad 50 let (zejména však nad 60 let). To je způsobeno již zmíněnou metodickou změnou, k níž došlo v roce 2001 a díky které se domácnosti prarodičů a vnoučat již neřadí k NRD. Zastoupení věkových skupin nad 60 let u mužů i žen (v ČR i SR) tak ztrácí v roce 2001 na významu. V České republice klesl u žen ještě podíl nejmladší věkové skupiny.

Podíl některých věkových kategorií měl během sledovaného období kolísavý průběh. Mezi ty, které zaznamenaly mezi roky 1980-1991 nárůst a poté mezi roky 1991-2001 pokles patří u mužů věkové skupiny do 24 let (v ČR i SR) a 35-39 let v SR a u žen 35-39 let (v obou zemích) a 40-49 v ČR. Naopak mezi věkové skupiny, jejichž podíl se nejprve snížil a poté se opět zvýšil patří u mužů 30-34 let a 50-59 let v ČR a 25-29 let v SR a u žen 25-34 let a 50-59 let v ČR a věková skupina do 29 let v SR.

Z toho tedy vyplývá, že Česká i Slovenská republika se téměř shodují ve věkové struktuře osob v čele NRD se závislými dětmi podle pohlaví. Patrný je především nárůst zastoupení mladších věkových skupin a pokles zastoupení věkových skupin nad 50 let. Přesto po celou dobu u žen i mužů byla nejčetnější věková skupina 40-49 let. Rozdíl, který můžeme pozorovat ve struktuře domácností podle věku osob v čele NRD, je ten, že u žen byl podíl jednotlivých věkových skupin vyrovnanější (v ČR i SR).

5.2 Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí

Ve sledovaném období představovaly NRD s jedním závislým dítětem v ČR i SR téměř dvě třetiny domácností (tab. 4). Na Slovensku byl jejich podíl nepatrнě nižší. Zatímco se v České republice zastoupení těchto domácností mírně snížilo (na úkor domácností se dvěma dětmi), na Slovensku se podíl neúplných rodinných domácností s jedním dítětem naopak mírně zvýšil (na úkor NRD se třemi dětmi). V současné době jsou tyto hodnoty v obou zemích téměř vyrovnané. Dvě děti mělo v letech 1980-2001 v ČR i na Slovensku necelých třicet procent NRD se závislými dětmi a v obou zemích podíl mírně vzrostl. Rozdíly ve struktuře NRD podle počtu závislých dětí mezi ČR a SR můžeme pozorovat u domácností, které mají tři a více dětí. Zatímco v ČR podíl domácností se třemi a více dětmi po celé období pomalu klesal a pohyboval se kolem hodnoty 6 %, na Slovensku byl pokles rychlejší a jejich zastoupení se snížilo z 11 na 8 %. Z hlediska podílu neúplných rodinných domácností se

dvěma dětmi si jsou tedy Česká i Slovenská republika velmi podobné. Rozdíl mezi oběma zeměmi je patrný u domácností se třemi a více dětmi.

Větší rozdíly jsou také v průměrném počtu závislých dětí v NRD s dětmi. V České republice se průměrný počet dětí během sledovaného období udržel na hodnotě 1,42. Na Slovensku se hodnota tohoto ukazatele postupně snižovala z 1,54 na 1,47. Vyšší hodnota tohoto ukazatele na Slovensku je dána především vyšším výskytem neúplných rodinných domácností se třemi a více dětmi (ještě v roce 1980 tři a více dětí žilo v desetině NRD s dětmi).

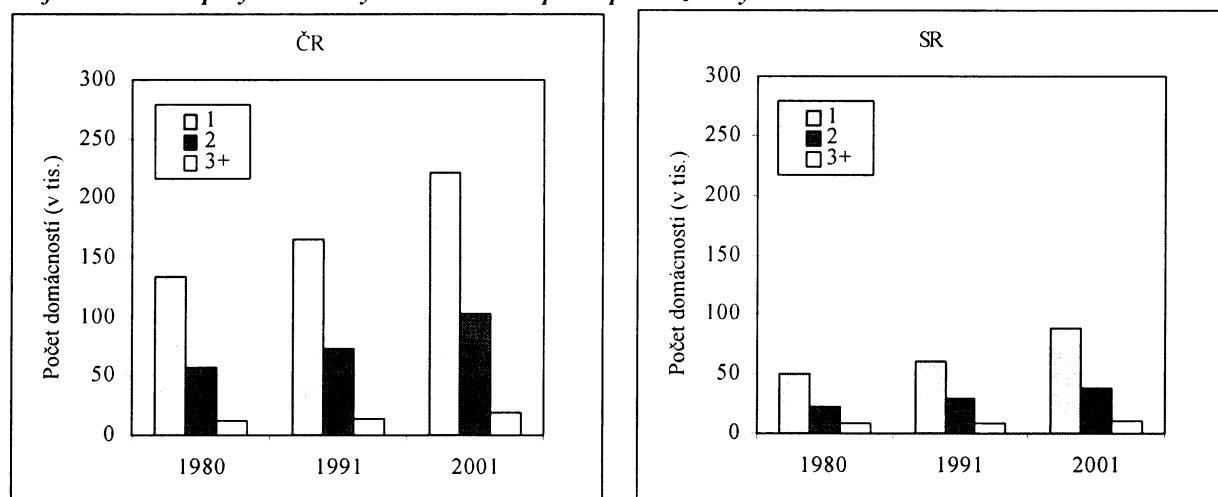
Tab. 4: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí v letech 1980-2001 v ČR a SR

Rok sčítání	Počet závislých dětí v NRD (v %)			Průměrný počet závislých dětí v NRD s dětmi
	1	2	3+	
Česká republika				
1980	65,5	28,3	6,2	1,42
1991	65,3	28,9	5,8	1,42
2001	64,6	29,8	5,6	1,42
Slovenská republika				
1980	61,7	27,3	11,0	1,54
1991	61,9	28,9	9,2	1,50
2001	64,0	28,1	7,9	1,47

Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Pokud se zaměříme na vývoj absolutního počtu NRD podle počtu závislých dětí, můžeme si z následujícího grafu všimnout, že nejvyššího přírůstku bylo dosaženo u domácností s jedním dítětem. Počet těchto domácností se zvýšil o dvě třetiny v ČR a o tři čtvrtiny na Slovensku (tab. 11 v příloze). Nárůst počtu domácností se dvěma dětmi činil v obou zemích tři čtvrtiny. Počet NRD se třemi a více dětmi se zvýšil v ČR o polovinu a na Slovensku o pětinu.

Graf 9: Počet neúplných rodinných domácností podle počtu závislých dětí v letech 1980-2001 v ČR a SR



Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Složení neúplných rodinných domácností podle počtu závislých dětí a podle pohlaví osoby v čele domácnosti v České republice bylo podobné u mužů i žen (tab. 5; tab. 12 v příloze). U obou pohlaví klesl v ČR podíl NRD s jedním a třemi a více dětmi na úkor domácností se dvěma dětmi. Během sledovaného období byl podíl domácností s jedním dítětem v České republice vyšší u mužů. Ženy byly častěji v čele domácností se dvěma dětmi. Zastoupení domácností se třemi a více dětmi bylo u obou pohlaví téměř stejné (nepatrně vyšší u žen).

Na Slovensku byla struktura NRD podle počtu závislých dětí odlišná. V letech 1980-2001 došlo ke zvýšení podílu NRD s jedním dítětem, a to v čele s mužem i se ženou. Naopak pokleslo zastoupení domácností se třemi a více dětmi, opět u obou pohlaví. Rozdíl ve struktuře NRD podle počtu závislých dětí v závislosti na pohlaví osoby v čele domácnosti je patrný u domácností se dvěma dětmi. Zatímco u mužů se podíl těchto domácností snížil, u žen se naopak mírně zvýšil.

Tab. 5: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a podle pohlaví v letech 1980-2001 v ČR a SR

Rok sčítání	Muž			Žena		
	1	2	3+	1	2	3+
Česká republika						
1980	67,9	26,4	5,7	65,2	28,6	6,3
1991	69,5	25,6	4,9	64,8	29,3	5,9
2001	67,1	28,0	4,9	64,3	30,1	5,6
Slovenská republika						
1980	53,0	34,9	12,1	62,1	27,2	8,8
1991	61,0	28,1	10,9	62,0	29,0	9,0
2001	63,7	28,0	8,3	64,1	28,1	7,8

Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Neúplné rodinné domácnosti s jedním závislým dítětem se v ČR i SR vyskytovaly nejčastěji v nejmladších věkových skupinách, tzn. 15-24 let (tab. 13 v příloze). Poměrně významný podíl NRD s jedním dítětem byl i u věkové skupiny 25-29 let. NRD se dvěma dětmi měly v čele domácnosti nejčastěji osobu ve věku 30-39 let. Stejný trend můžeme pozorovat i u NRD se třemi a více dětmi, kdy byly v čele domácnosti nejčastěji osoby ve věku 35-39 a 30-34 let. Na Slovensku byl ve srovnání s Českou republikou ve všech věkových skupinách vyšší podíl neúplných rodinných domácností se třemi a více dětmi.

Nejvyšší průměrný počet dětí byl v České republice zaznamenán v letech 1991 a 2001 ve věkové skupině 35-39 let (1,66) a ve Slovenské republice v roce 1980 také ve věkové skupině 35-39 let (1,87). Na Slovensku je ve srovnání s Českou republikou ve všech věkových skupinách průměrný počet závislých dětí vyšší (kromě věkové skupiny 25-29 let). V České republice i na Slovensku došlo ke snížení průměrného počtu závislých dětí téměř ve všech

věkových skupinách. Výjimkou byly v ČR věkové skupiny 15-19 let a 35-44 let a v SR věkové kategorie 15-24 let, ve kterých se průměrný počet závislých dětí zvýšil.

5.3 Neúplné rodinné domácnosti podle rodinného stavu

Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi se od počátku osmdesátých let změnila, a to jak v České republice a na Slovensku, tak i u mužů a žen (viz graf 10; tab. 14 a 15 v příloze). Při srovnávání složení neúplných rodinných domácností podle rodinného stavu nesmíme zapomínat, že v téměř 90 % stojí v čele NRD se závislými ženy. Pokud se však nejprve soustředíme na vývoj složení NRD podle rodinného stavu, jež měly v čele domácnosti muže, zjistíme, že v České republice ještě v roce 1980 stáli v čele domácnosti nejčastěji ženatí muži. Ti tvořili více než třetinu NRD se závislými dětmi. V roce 1991 se situace změnila a od této doby převažovali v čele českých domácností muži rozvedení (v roce 1991 40 %, v roce 2001 tvořili dokonce polovinu NRD se závislými dětmi). Na Slovensku byla situace jiná. Zatímco v roce 1980 a 1991 byly nejčastěji v čele NRD ovdovělí muži, v roce 2001 došlo ke změně a v čele NRD stály ve většině případů rozvedení muži (stejně jako v ČR). Nejméně početnou skupinu tvořily ve sledovaném období muži svobodní (v ČR i SR).

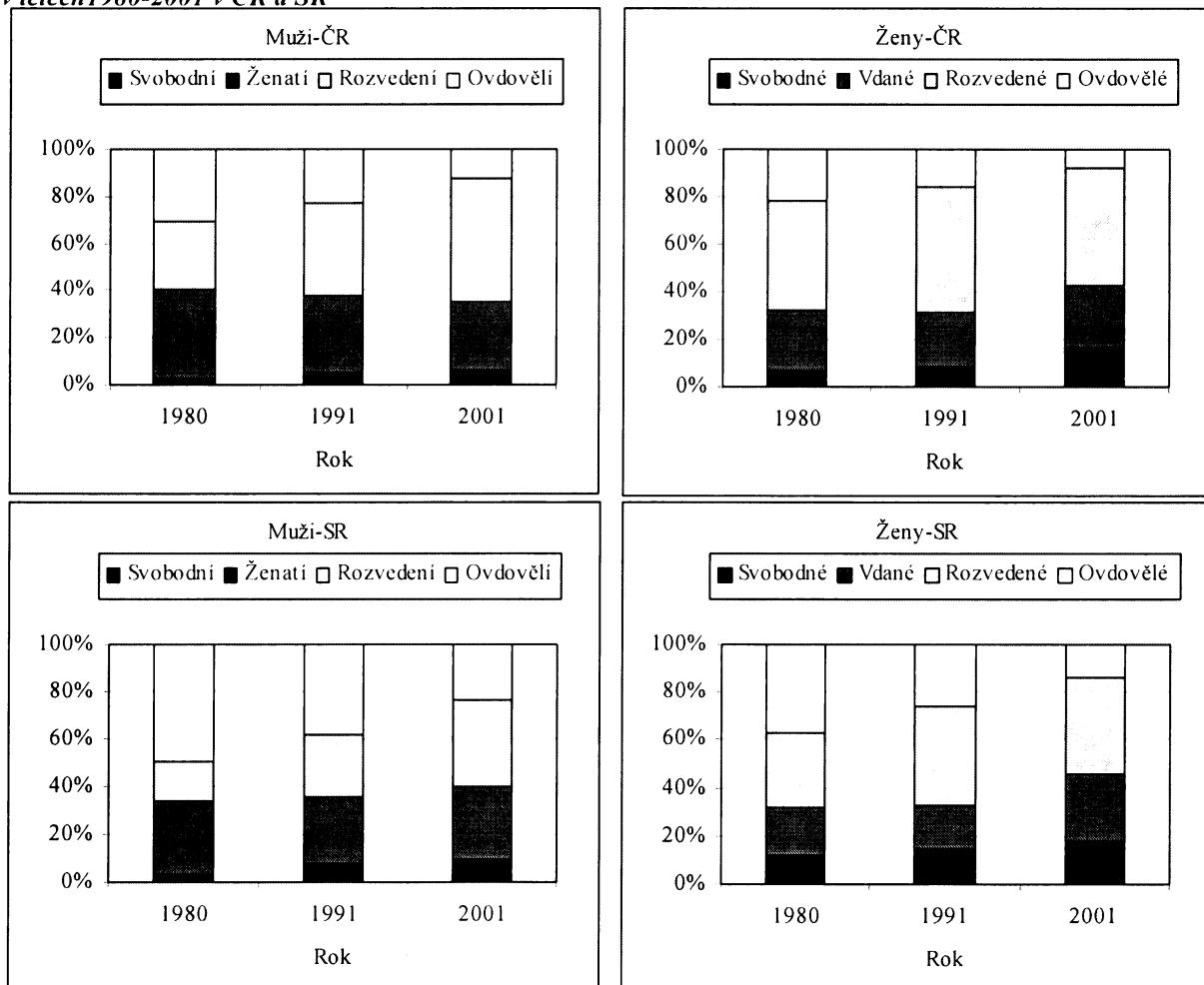
Zaměříme-li se na vývoj jednotlivých skupin, můžeme říci, že v České republice se od roku 1980 zvýšilo zastoupení rozvedených a svobodných mužů a kleslo zastoupení ovdovělých a ženatých mužů v čele NRD. Ve Slovenské republice též vzrostl podíl rozvedených a svobodných mužů a poklesl podíl ovdovělých. Zastoupení ženatých mužů se mezi roky 1980 a 1991 snížil a poté došlo k opětovnému zvýšení jejich podílu.

V případě domácností, v jejichž čele stála žena byla situace následující. V České republice tvořily po celé období nepočetnější skupinu ženy rozvedené (přibližně polovinu domácností) a na Slovensku v roce 1980 ženy ovdovělé (více než třetinu) a v letech 1991 a 2001 ženy rozvedené (40 %). Nejvýznamnější změnou bylo v ČR i SR snížení podílu ovdovělých žen a zvýšení zastoupení svobodných žen. V České republice a na Slovensku došlo ještě mezi lety 1980 a 2001 ke zvýšení podílu vdaných žen. Pokud jde o zastoupení rozvedených žen v čele NRD se závislými dětmi, to mělo v obou zemích ve sledovaných letech kolísavý průběh (nejprve nárůst a pak mírný pokles).

V České a Slovenské republice vzniká v současné době většina NRD se závislými dětmi rozvodem. Druhou nejpočetnější skupinou jsou vdané ženy a ženatí muži žijící v době

sčítání odloučeně od partnera či partnerky. Podle pohlaví byly rozdíly pouze u ovdovělých a svobodných osob. Zatímco u mužů tvoří třetí nejpočetnější skupinu ovdovělí muži, kteří mají ve struktuře NRD se závislými dětmi významnější podíl než ovdovělé ženy, u žen jsou třetí nejpočetnější skupinou svobodné ženy, které vychovávají své dítě (děti) samy.

Graf 10: Neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v ČR a SR



Pramen: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Věková struktura podle rodinného stavu byla odlišná spíše mezi ženami a muži v čele NRD než mezi Českou a Slovenskou republikou. Tabulky 16 a 17 v přílohou části ukazují vývoj struktury NRD se závislými dětmi podle rodinného stavu a věku. Vyplývá z nich, že nejvyšší podíl u svobodných mužů v obou zemích spadal v roce 1980 do věkové kategorie do 24 let a 40-49 let a v letech 1991 a 2001 do věkových skupin do 24 let a 25-29 let. Podíl svobodných mužů se mezi roky 1980-2001 zvýšil ve věkových skupinách do 34 let v České republice a ve věkových skupinách 25-34 let na Slovensku. Nárůst podílu nejmladší věkové skupiny v roce 1991 a jeho následný pokles v roce 2001 byl způsoben metodickou změnou týkající se zařazení domácností prarodiče a vnoučete v rámci cenzových domácností. U ženatých mužů byly po celé sledované období nejvyšší podíly ve věkové skupině 40-49 a

v roce 1980 ještě ve věkové skupině 25-29 let (v obou zemích). Přírůstek zaznamenaly mezi roky 1980-2001 věkové skupiny 35-59 let v ČR a 35-49 let v SR. Rozvedení muži byli v ČR i SR nejčastěji ve věku 40-49 let. Ve sledovaném období se zvýšil podíl rozvedených mužů ve věku 35-49 let. Rozdíl mezi ČR a SR je patrný až u ovdovělých mužů. V roce 1980 byli ovdovělí muži nejčastěji ve věku nad 60 let (v ČR) a 50-59 let (v SR). Na počátku 90. let byl nejvyšší podíl ovdovělých mužů ve věkové skupině nad 60 let v ČR a 40-49 let v SR. V roce 2001 měli v ČR i SR ovdověli muži nejvyšší zastoupení ve věkové skupině 40-49 let. V České republice narostl v období 1980-2001 podíl vdovců v čele NRD ve věku 35-59 let a na Slovensku ve věkové skupině 35-49 let.

Obdobně jako u mužů bylo ve sledovaném období v obou zemích nejvíce svobodných žen v čele NRD ve věku do 24 let. Zatímco v ČR vzrostl podíl svobodných žen ve věku do 29 let, na Slovensku se zvýšilo jejich zastoupení ve věkové skupině 35-49 let. Vdané ženy měly v ČR i SR nejvyšší zastoupení ve věkové skupině do 24 let, v roce 2001 došlo k posunu do věkové skupiny 25-29 let. U rozvedených byl v České republice nejvyšší podíl žen v čele NRD ve věkové skupině 30-39 let (v roce 1980) a 40-49 let (v dalších letech). Na Slovensku byl po celé sledované období největší podíl rozvedených žen ve věku 40-49 let. Zvýšení jejich zastoupení je patrný ve věkových skupinách 35-59 let v ČR a 35-49 let v SR. Zastoupení ovdovělých žen bylo během sledovaného období nejvyšší v ČR i SR ve věkové skupině 40-49 let. V ČR byl zaznamenán nárůst podílu ovdovělých žen téměř ve všech věkových skupinách (kromě nejmladší a nejstarší) a na Slovensku ve věku 30-49 let.

Tab. 6: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1991 a 2001 v České republice

Počet závislých dětí	Muži				Ženy			
	svobodní	ženatí	rozvedení	ovdovělí	svobodné	vdané	rozvedené	ovdovělé
1980								
1	77,8	62,4	74,1	67,7	67,9	87,4	65,5	60,0
2	13,5	31,4	21,7	25,9	26,4	10,1	28,7	33,2
3+	8,7	6,1	4,2	6,4	5,7	2,5	5,8	6,8
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1991								
1	85,8	64,6	71,0	69,8	89,2	65,2	58,5	71,0
2	11,4	29,7	24,8	25,0	8,7	29,0	34,9	23,1
3+	2,8	5,7	4,3	5,3	2,1	5,8	6,6	5,8
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2001								
1	80,2	67,2	65,2	67,9	84,5	59,9	60,0	64,1
2	15,5	28,5	29,4	27,8	12,5	34,2	33,8	29,2
3+	4,3	4,3	5,3	4,3	3,0	5,9	6,2	6,6
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Tabulky 6 a 7 znázorňují NRD podle rodinného stavu osoby v čele domácnosti v závislosti na počtu závislých dětí. Na první pohled je zřejmé, že v České a Slovenské republice ve všech kategoriích rodinného stavu převládaly po celé sledované období rodiny s jedním závislým dítětem. V České republice došlo mezi roky 1980-2001 ke zvýšení podílu svobodných a rozvedených mužů s jedním závislým dítětem. Podíl neúplných rodinných domácností se dvěma dětmi se zvýšil u mužů všech rodinných stavů kromě ženatých, a se třemi dětmi jen u mužů rozvedených. Na Slovensku se podíl NRD v čele s mužem podle počtu závislých dětí vyvíjel odlišně. V období 1980-2001 vzrostl podíl neúplných rodinných domácností s jedním dítětem u ženatých a ovdovělých mužů. Zastoupení domácností se dvěma dětmi se zvýšilo u svobodných a rozvedených mužů. Podíl NRD se třemi závislými dětmi zůstal u svobodných mužů stejný, a u ostatních oproti roku 1980 poklesl.

U žen byl vývoj struktury NRD v České a Slovenské republice podle rodinného stavu a počtu závislých dětí stejný u domácností s jedním a dvěma dětmi a lišil se u domácností se třemi dětmi. Podíl domácností, ve kterých žilo jedno závislé dítě se zvýšil u svobodných a ovdovělých žen. U žen vdaných a rozvedených vzrostlo zastoupení domácností se dvěma dětmi. Ve srovnání s ČR, kde se podíl domácností se třemi dětmi zvýšil u vdaných a rozvedených žen, na Slovensku se zvýšil u ovdovělých žen a stejně jako v ČR u žen vdaných.

Hlavní rozdíl ve vývoji složení NRD podle rodinného stavu a počtu závislých dětí mezi Českou a Slovenskou republikou je ten, že v ČR byly vyšší hodnoty u domácností s jedním dítětem a na Slovensku u domácností se třemi dětmi.

Tab. 7: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1991 a 2001 ve Slovenské republice

Počet závislých dětí	Muži				Ženy			
	svobodní	ženatí	rozvedení	ovdovělí	svobodné	vdané	rozvedené	ovdovělé
1980								
1	70,0	55,3	67,8	56,6	58,4	86,1	62,6	57,5
2	17,0	31,2	24,7	28,3	28,3	10,0	27,5	32,9
3+	12,9	13,6	7,4	15,1	13,3	3,9	10,0	9,6
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1991								
1	75,1	57,0	64,0	58,8	86,9	59,5	55,6	60,1
2	16,4	30,9	27,2	29,2	9,9	30,8	35,3	28,1
3+	8,5	12,0	8,8	12,0	3,2	9,7	9,1	11,9
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2001								
1	68,4	61,6	65,1	62,3	79,7	60,6	60,6	61,6
2	18,8	30,3	28,2	28,7	14,0	31,1	32,2	28,2
3+	12,9	8,2	6,7	9,1	6,3	8,3	7,2	10,2
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

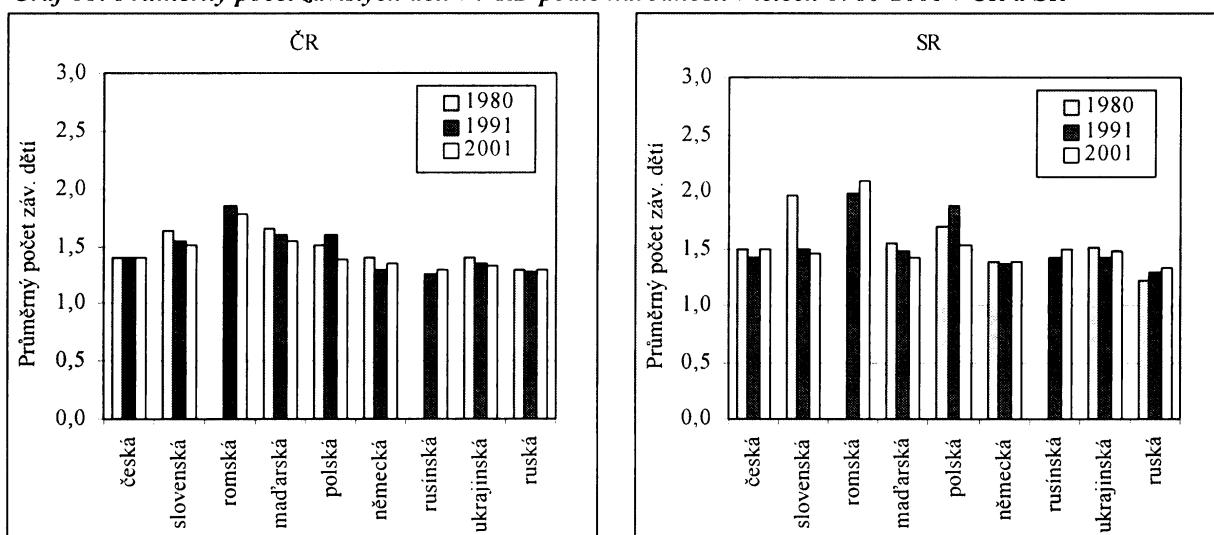
5.4 Neúplné rodinné domácnosti podle národnosti

Česká republika je národnostně homogenní země. K české, moravské nebo slezské národnosti se v letech 1980-2001 přihlásilo 94-95 % obyvatel ČR (tab. 18 v příloze). Nejvýznamnější menšinou byli v České republice Slováci, jejichž podíl však zejména mezi sčítáními 1991 a 2001 poklesl (ze 3 % na necelé 2 %). Další národnosti nejsou zastoupeny více než jedním procentem. Z nich nejpočetnější je menšina Poláků a Němců, jejichž podíl ve sledovaném období klesl a v současné době se k těmto dvěma národnostním menšinám hlásí asi půl procenta obyvatel ČR.

Ve srovnání s Českou republikou se na Slovensku přihlásilo k jiné než slovenské národnosti 13-14 % obyvatel SR. Na Slovensku tvořily ve sledovaném období nejvýznamnější menšinu Maďaři. Těch žilo na území Slovenska asi 10-11 procent. Jejich zastoupení se však mezi roky 1980-2001 snížilo. Druhou nejčetnější národnostní menšinou na Slovensku byli Romové, jejichž podíl vzrostl v roce 2001 na téměř 2 procenta. Třetí nejvýznamnější národnostní menšinou byla menšina česká. Zastoupení této národnosti se ve sledovaném období snížilo a v roce 2001 žilo na Slovensku necelé jedno procento Čechů.

K poklesu výše zmíněných národnostních menšin došlo v České i Slovenské republice na úkor jiných národností, která se v předchozích sčítáních nezjišťovala (např. vietnamské) a dále na úkor národností nezjištěných.

Graf 11: Průměrný počet závislých dětí v NRD podle národnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR



Pramen: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Poznámka: národnost česká včetně moravské a slezské;

romská a rusínská národnost se začala zjišťovat až ve sčítání v roce 1991

Pro hodnocení struktury neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle národnosti jsem z důvodu srovnatelnosti údajů vybrala takové národnosti, které byly

zjišťovány ve všech třech sčítáních. Národnost romská a rusínská se sice začaly zjišťovat až v roce 1991, ale vzhledem k tomu, že se jedná o významné menšiny, jsem je též zařadila do výčtu národností.

Podle národnosti měli během sledovaného období nejvíce závislých dětí Romové (v ČR i SR). V České republice se mezi sčítáním 1991 a 2001 průměrný počet závislých dětí u romské národnosti snížil na 1,8 (graf 11, tab. 19 v příloze). Na Slovensku se naopak průměrný počet závislých dětí u romské menšiny zvýšil na 2,1. V České republice dále připadlo nejvíce závislých dětí na národnost maďarskou (1,6 v roce 1980 i 1991), slovenskou (1,6 v roce 1980) a polskou (1,6 v roce 1991). Průměrný počet závislých dětí však během sledovaného období u těchto, ale i u ostatních národnostních menšin poklesl. Naopak nejméně závislých dětí měli Rusové a Rusíni. Pokud se zaměříme na vývoj mezi sčítáním 1991 a 2001 zjistíme, že počet závislých dětí se mírně zvýšil u národnosti německé, rusínské a ruské. Češi měli v období 1980-2001 průměrně 1,4 závislých dětí. Slováci, kteří žili v době sčítání v České republice měli po celé sledované období vyšší průměrný počet závislých dětí než obyvatelé ČR. Na Slovensku patřili k dalším národnostem, které měli během let 1980-2001 vyšší počet závislých dětí, slovenská (2 děti v roce 1980) a polská (1,7 v roce 1980 a 1,8 v roce 1991). Nejnižší počet závislých dětí byl zaznamenán u Rusů a Němců. Podobně jako v ČR i na Slovensku došlo ke snížení průměrného počtu závislých dětí u všech národnostních menšin. Mezi roky 1991 a 2001 zaznamenaly nárůst počtu dětí česká, romská, německá, rusínská, ukrajinská a ruská národnost. Slováci měli ještě v roce 1980 ze všech národností průměrně nejvíce závislých dětí, ale jejich hodnota se postupně snížila na 1,5. Češi žijící na území Slovenské republiky měli v letech 1980 a 1991 nižší průměrný počet závislých dětí. V roce 2001 došlo vzhledem k poklesu počtu závislých dětí u Slováků ke změně a Češi tak v průměrném počtu dětí předčí slovenské obyvatelstvo.

Ve vývoji NRD podle národnosti se Česká a Slovenská republika shoduje v tom, že průměrný počet závislých dětí poklesl téměř u všech národnostních menšin. Výjimku tvoří rusínská národnost a na Slovensku ještě romská a ruská národnost, u kterých bylo zaznamenáno zvýšení průměrného počtu závislých dětí.

6. Závěr

Demografické a rodinné chování českého a slovenského obyvatelstva bylo do konce osmdesátých let minulého století téměř stabilní. Vyznačovalo se nízkým věkem při vstupu do manželství, nízkým věkem při narození prvního dítěte, růstem předmanželských koncepcí, nízkým podílem mimomanželsky narozených dětí, převažujícím modelem dvoudětné rodiny, vysokou mírou rozvodovosti a vyšší úrovní úmrtnosti. K tomuto způsobu demografického chování přispívalo celospolečenské klima komunistického režimu spolu s populační politikou státu, která různými finančními výhodami podporovala mladé rodiny s dětmi.

Teprve politický převrat na konci osmdesátých let otevřel cestu k novému způsobu života, který totalitní režim neumožňoval. Před mladými lidmi se objevily nové možnosti seberealizace (studium, cestování, kariéra, podnikání). Na druhé straně se však s přechodem na tržní hospodářství změnila i ekonomická situace, která nutila a stále nutí mladé lidi více zvažovat důležité životní kroky. Možnost vlastního bydlení, dostatečné finanční zabezpečení, hrozba nezaměstnanosti, to jsou faktory, které hrají důležitou roli při rozhodování o uzavření sňatku a založení rodiny. Nová společenská a ekonomická situace se tedy promítla v demografickém chování obyvatelstva obou zemí a též se podílela na změně postoje mladých lidí k manželství a rodičovství. Změny demografického chování se však začaly projevovat až v průběhu devadesátých let. Mezi charakteristické rysy nového modelu demografického chování patří odkládání sňatku a rození dětí do vyššího věku, zvyšování počtu nesezdaných soužití, rostoucí podíl mimomanželsky narozených dětí, vysoká úroveň rozvodovosti a zlepšující se úmrtnostní poměry.

Osamostatnění obou zemí v roce 1993 se přímo neodrazilo v populačním vývoji českého a slovenského obyvatelstva. Spíše přineslo konec bezprostředního vzájemného ovlivňování obou populací dřívějšího společného státu z hlediska demografické reprodukce a ekonomického vývoje. Více než rozdelení obou zemí se v populačním vývoji obyvatelstva České a Slovenské republiky odrazila změna politických, sociálních a ekonomických poměrů po roce 1989. Po celé sledované období vykazovalo demografické chování obyvatelstva České a Slovenské republiky určité odlišnosti. Můžeme však pozorovat stejné vývojové tendenze, které se promítly do sbližování demografických charakteristik.

V důsledku změn v demografickém chování obyvatelstva České a Slovenské republiky po roce 1989 došlo ke změnám v počtech a složení domácností. Porovnáním dat sčítání 1980, 1991 a 2001 se potvrdily některé předpoklady týkající se vývoje počtu a složení neúplných rodinných domácností se závislými dětmi:

1. Především platí, že v čele neúplné rodinné domácnosti stojí v převážné většině ženy, které tvorily po celé sledované období téměř devadesát procent domácností se závislými dětmi. Je to dáno především soudní praxí, která v případě rozvodu manželství svěří nezletilé dítě do péče matky. Otcí jsou děti přidělovány tehdy, pokud se matka z nějakého důvodu není schopna starat o své děti (duševní nemoc, alkoholismus aj.) nebo po vzájemné dohodě manželů. Současně se potvrdila hypotéza, že se v obou zemích zvýšil počet neúplných rodinných domácností v čele s mužem. Pro Českou republiku platí i to, že vzrostlo zastoupení mužů v čele domácnosti. Jedná se však jen o nepatrný nárůst.

2. Druhá hypotéza týkající se neúplných rodinných domácností podle rodinného stavu osoby v čele domácnosti se potvrdila částečně. Zatímco v České republice měly rozvedené ženy nejvyšší zastoupení po celé sledované období, na Slovensku převažují v čele domácnosti rozvedené ženy až od roku 1991 (v roce 1980 převažovaly ženy ovdovělé).

3. Dále se splnila domněnka, že se ve sledovaném období zvýšil podíl svobodných matek v čele NRD se závislými dětmi. Důvodů, proč došlo během let 1980-2001 ke zvýšení svobodných žen v čele neúplných rodinných domácností s dětmi, může být několik. Jedním z nich může být ten, že současná sociální politika více podporuje svobodné matky než úplné rodiny s dětmi. Proto je pro ženu z hlediska výše sociálních přídavků na děti výhodnější se neprovdat a žít v nesezdaném soužití (jen pokud jsou partneři přihlášeni k jinému trvalému bydlišti, v opačném případě se považují za úplnou rodinnou domácnost). Dalším důvodem může být osobní rozhodnutí ženy postarat se o dítě sama bez partnera. Na Slovensku byl podíl svobodných matek po celé sledované období vyšší než v České republice. Domnívám se, že do této skupiny se budou řadit především matky romské národnosti, které z důvodu sociální politiky zůstávají svobodné.

4. Složení neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle věku osoby v čele domácnosti mělo během období 1980-1991 kolísavý průběh. Oproti roku 1980 sice došlo v roce 2001 k mírnému zvýšení podílu osob v nižším věku, než tomu bylo dříve (zvýšil se podíl žen ve věku 25-39 let a podíl mužů ve věku 35-39 let v ČR a do 39 let v SR), ale jedná se o věkové skupiny, které měly významné zastoupení i v předchozích letech. Vzhledem k tomu, že mladí lidé odkládají rození dětí na pozdější dobu, nemohlo dojít ke zvýšení podílu osob v čele NRD ve věku do 24 let. Hypotézu týkající se složení neúplných domácností podle věku osoby v čele domácnosti nelze tedy z důvodu proměnlivého vývoje, na kterém se podepsala i změna metodiky, jednoznačně potvrdit.

5. Předpoklad, že došlo ke snížení průměrného počtu závislých dětí v neúplných rodinných domácnostech se potvrdil pouze v případě Slovenské republiky. Počet závislých

dětí klesal postupně během celého jednadvacetiletého období. V České republice se průměrný počet závislých dětí nezměnil.

6. Podíl neúplných rodinných domácností byl po celé sledované období vyšší v České republice. Rozdílné zastoupení neúplných rodinných domácností v rámci cenzových a rodinných domácností je způsobeno především nižší úrovní rozvodovosti na Slovensku. Ke zvýšení podílu neúplných rodinných domácností se závislými dětmi však došlo v obou zemích.

Zachycení a srovnání vývoje složení neúplných rodinných domácností se závislými dětmi v České a Slovenské republice v kontextu populačního vývoje obyvatelstva obou zemí bylo cílem této bakalářské práce. Bylo by zajímavé srovnávací analýzu doplnit a rozšířit i o další hlediska (sociologické, ekonomické, regionální aj.), což by vytvořilo komplexnější pohled na danou problematiku. Zde uváděná data ze sčítání lidu, domů a bytů by se tak mohla stát základem pro ucelenou analýzu příčin vzniku neúplných rodinných domácností a jejich dopadu na celou společnost.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny dat

Demografická příručka 2004. Praha: ČSÚ, 2004, 373 s.

Recent demographic developments in Europe 2003. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003, 121 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 1980, ČSR. Praha: ČSÚ, 1982, 303 s.

Sčítanie ľudu, domov a bytov 1980, SSR. Bratislava: Slovenský štatistický úrad, 1983, 361 s.

Domácnosti a rodiny ČSSR podle údajů sčítání lidu, domů a bytů 1980 (definitivní výsledky). Praha: FSÚ, 1982, 59 s.

Základní údaje ze sčítání lidu, domů a bytů 1980 (definitivní výsledky). Praha: FSÚ, 1982, 20 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 1991, pramenné dílo. Praha: ČSÚ, 1995, 473 s.

Sčítání lidu, domů a bytů k 3. 3. 1991, obyvatelstvo, domy, byty a domácnosti - ČR. Praha: FSÚ 1992, 205 s.

Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3. 3. 1991, obyvateľstvo, domy, byty a domácnosti - SR. Praha: FSÚ, Slovenský štatistický úrad, 1992, 205 s.

Sčítání lidu, domů a bytů k 3. 3. 1991, censové domácnosti, manželské páry a faktická manželství - ČR. Praha: FSÚ, 1992, 202 s.

Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3. 3. 1991, cenzové domácnosti, manželské páry a faktické manželstvá – SR. Federálny štatistický úrad, Slovenský štatistický úrad, Praha 1992, 202 s.

Rodiny se závislými dětmi: stav k 3. 3. 1991. Praha: ČSÚ, 1995, 117 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001, pramenné dílo. Praha: ČSÚ, 2005, 426 s.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2001, Slovenská republika. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2004, 72 s.

Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001, obyvatelstvo, byty, domy a domácnosti - Česká republika. Praha: ČSÚ, 2003, 286 s.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001, základní informace o rodinách a domácnostech v České republice. Praha: ČSÚ, 2002, 49 s.

Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001, domácnosti - Česká republika. Praha: ČSÚ, 2003, 225 s.

Literatura

- Aleš, M. 2003. Současná krize v realizaci plodnosti-společný problém ČR a SR. In: 9. Slovenská demografická konferencia RODINA. Bratislava: SŠDS, s. 35-39.
- Andrle, A. 2003. Změny ve složení rodin a domácností 1961-2001 a očekávané důsledky. Veřejná správa 2003/15, s. 12-25.
- Bartoňová, D. 1994. Úplné rodinné domácnosti s dětmi. In: Populační vývoj ČR 1994. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 97-103.
- Bartoňová, D., Kučera, M. 1999. Domácnosti ve sčítání lidu 2001 (2. část). Demografie, roč. 41, č. 4, s. 264-274.
- Bartoňová, D. 2003a. Domácnosti a rodiny na území České republiky v letech 1980-2001 v regionálním pohledu. In: 9. Slovenská demografická konferencia RODINA. Bratislava: SŠDS, s. 100-106.
- Bartoňová, D. 2003b. Domácnosti podle výsledků Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001. Demografie, roč. 45, č. 4, s. 268-273.
- Bartoňová, D. 2004. Domácnosti a rodiny v České republice a vybraných evropských zemích v kontextu současného populačního vývoje. Dizertační práce, Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, 199 s.
- Bartoňová, D. 2005. Vývoj cenzových domácností v České republice v poslední třetině 20. století. Demografie, roč. 47, č. 1, s. 1-12.
- Beranová, L. 2002a. Sňatečnost. In: Populační vývoj České republiky 1990-2002. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 23-32.
- Beranová, L. 2002b. Sňatečnost. In: Populační vývoj České republiky 2001. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, Praha, s. 21-28.
- Brablcová, V. 1979. K problematice neúplných rodin z hlediska dětí. Sociologický časopis, roč. 15, č. 3-4, s. 386-388.
- Burcin, B., Kučera, T. 2002. Úmrtnost. In: Populační vývoj České republiky 1990-2002. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 57-67.
- Dvořáková, A. 1998. Neúplné rodiny v České republice a mezinárodní srovnání. Diplomová práce, Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, 84 s.
- Dzianová, O. 2003. Domácnosti a rodiny podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001. In: 9. Slovenská demografická konferencia RODINA. Bratislava: SŠDS, s. 82-87.
- Hacajová, L. 1975. Sociálně ekonomické postavení osamělých žen s nezaopatřenými dětmi. Demografie, roč. 17, č. 1, s. 39-47.
- Kalibová, K. 1991. Rozvodovost a neúplná rodina. Demografie, roč. 33, č. 1, s. 4-9.

Kalibová, K., Pavlík, Z. 1992. Neúplné rodinné domácnosti. In: Sňatečnost a rodina. Praha: Academia, s. 148-164.

Kantorová, V. 2002a. Porodnost. In: Populační vývoj České republiky 1990-2002. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 39-48.

Kantorová, V. 2002b. Porodnost. In: Populační vývoj České republiky 2001. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 35-42.

Kretschmerová, T. 2005. Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2004. Demografie, roč. 47, č. 3, s. 153-168.

Kučera, M. 1983. Vývoj počtu a složení domácností v letech 1970-1980. Demografie, roč. 25, č. 1, s. 34-47.

Kučera, M. 1994a. Domácnosti a rodiny. Demografie, roč. 36, č. 1, s. 14-17.

Kučera, M. 1994b. Neúplné rodinné domácnosti s dětmi. In: Populační vývoj ČR 1994. Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, Praha, s. 104-110.

Kučera, M. 1994c. Populace České republiky 1918-1991. Praha: ČDS, Sociologický ústav AV ČR, 197 s.

Kučera, M. 1994d. Rodina ve výsledcích sčítání 1991. Demografie, roč. 36, č. 3, s. 151-154.

Kučera, M., Kalibová, K. 1994. Typologie domácností a rodin. In: Populační vývoj ČR 1994. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 91-96.

Kučera, M., Fialová, L. 1996. Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 99 s.

Kučera, M., Bartoňová, D. 1999. Domácnosti ve sčítání lidu 2001 (1. část). Demografie, roč. 41, č. 1, s. 50-54.

Kučera, M. 2005. Rodinné domácnosti ve výsledcích sčítání 2001. Demografie, roč. 47, č. 1, s. 13-20.

Kuchařová, V., Tuček, M. 1999. Sociálně ekonomické souvislosti rodinného chování mladé generace v České republice. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 90 s.

Langhamrová, J. 2003. Česká rodina a domácnost z pohledu Sčítání lidu, domů a bytů. In: 9. Slovenská demografická konferencia RODINA. Bratislava: SŠDS, s. 88-93.

Lukáčová, M. 2003. Manželská a mimomanželská plodnost' v SR. In: 9. Slovenská demografická konferencia RODINA. Bratislava: SŠDS, s. 60-65.

Lukáčová, M., Pilinská, V. 2005. Obyvatelstvo Slovenska podľa SODB. Bratislava: INFOSTAT, 47 s.

Paloncyová, J. 2002. Rodinné chování mladé generace. Závěrečná zpráva z „Biografického výzkumu mladé generace 2002“. Praha: VÚPSV, 101 s.

Paloncyová, J. 2004. Domácnosti a rodiny podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů. Praha: VÚPSV, 94 s.

Pavlík, Z. a kol. 1994a. Porodnost a plodnost. In: Populační vývoj České republiky 1994. Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, s. 24-32.

Pavlík, Z. a kol. 1994b. Rozvodovost. In: Populační vývoj České republiky 1994. Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, s. 19-23.

Pavlík, Z. a kol. 1994c. Sňatečnost. In: Populační vývoj České republiky 1994. Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, 12-18 s.

Petrová, I. 1997. Neúplné rodiny v současných společenských podmínkách. Výzkumná zpráva, Praha: VÚPSV, 44 s.

Pilinská, V. 2003. Vývoj rodinných domácností a rodinného správania v SR. In 9. Slovenská demografická konferencia RODINA. Bratislava: SŠDS, s. 66-71.

Pilinská, V. a kol. 2005. Demografická charakteristika rodiny na Slovensku. Bratislava: INFOSTAT, 66 s.

Pištora, L. 2003. Rodiny a domácnosti ČR (podle SLDB). In: Statistické analýzy, 2002, č. 2, s. 34-39.

Podmanická, Z. 2003. Úplná rodina v kontexte výsledkov cenzov 1991 a 2001. In: 9. Slovenská demografická konferencia RODINA. Bratislava: SŠDS, s. 94-97.

Schimmerlingová, V. 1978. Neúplné rodiny s dětmi do 15 let rozvedených žen žijících s druhem. Demografie, roč. 20, č. 3, s. 213-222.

Srb, V. 1976. Sociální situace neúplných rodin. Demografie, roč. 18, č. 4, s. 339-341.

Tuček, V., Kuchařová, V. 2001. Proměny rodiny v období transformace od totality k občanské společnosti jako výzva pro rodinnou politiku. Rodina - zdroj lidského kapitálu Evropy v 21. století. Sborník textů z česko-německo-rakouské konference, Brno: Národní centrum pro rodinu, s.14-28.

Vaňo, B. a kol. 2001. Population of Slovakia 1945-2000. Bratislava: INFOSTAT, 75 s.

Vaňo, B. 2005. Populačný vývoj na Slovensku po roku 1990. Demografie, roč. 47, č. 2, s. 103-112.

Vaňo, B. a kol. 2005. Populačný vývoj v Slovenskej republike 2004. Bratislava: INFOSTAT, 95 s.

Vobecká, J. 2002. Neúplné rodiny ve Francii a v České republice. Bakalářská práce, Praha: Katedra demografie a geodemografie PřF UK, 34 s.

Zeman, K. 2002a. Rozvodovost. In: Populační vývoj České republiky 1990-2002. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 33-38.

Zeman, K. 2002b. Rozvodovost. In: Populační vývoj České republiky 2001. Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, s. 29-34.

Zeman, K. 2006. Věk při sňatku a rozdíl mezi věkem ženicha a věkem nevěsty v České republice v letech 1991-2004. Demografie, roč. 48, č. 1, s.1-11.

Internetové odkazy

Český statistický úřad (<http://www.czso.cz/>)

Štatistický úrad Slovenskej republiky (<http://www.statistics.sk/>)

Výskumné demografické centrum INFOSTAT (<http://www.infostat.sk/vdc/sk/index.html>)

Demografický informační portál (<http://www.demografie.info/>)

Czech Republic Population Information (<http://popin.natur.cuni.cz/html2/index.php>)

Slovak Republic Population Information (<http://www.infostat.sk/slovakpopin/>)

Seznam grafů:

Graf 1: Vývoj hrubé míry sňatečnosti a průměrného věku žen při 1. sňatku v letech 1980-2004 v ČR a SR.....	11
Graf 2: Redukované míry sňatečnosti svobodných podle věkových skupin v letech 1980-2003 v ČR a SR	13
Graf 3: Vývoj rozvodovosti v letech 1980-2004 v ČR a SR.....	17
Graf 4: Vývoj plodnosti v letech 1980-2004 v ČR a SR	19
Graf 5: Živě narození podle pořadí a legitimity v letech 1980-2004 v ČR a SR	21
Graf 6: Naděje dožití při narození v letech 1980-2004 v ČR a SR	22
Graf 7: Složení cenzových domácností v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %)	24
Graf 8: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a věku osoby v čele domácnosti v letech 1991 a 2001 ČR a SR.....	30
Graf 9: Počet neúplných rodinných domácností podle počtu závislých dětí v letech 1980-2001 v ČR a SR	32
Graf 10: Neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v ČR a SR	35
Graf 11: Průměrný počet závislých dětí v NRD podle národnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR	38

Seznam tabulek v textu:

Tab. 1: Rodinný stav obyvatel starších 15 let podle výsledků sčítání v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %).....	14
Tab. 2: Neúplné rodinné domácnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR.....	27
Tab. 3: Neúplné rodinné domácnosti se závislými dětmi podle pohlaví v letech 1980-2001 v ČR a SR.....	29
Tab. 4: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí v letech 1980-2001 v ČR a SR.....	32
Tab. 5: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a podle pohlaví v letech 1980-2001 v ČR a SR	33
Tab. 6: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1991 a 2001 v České republice	36
Tab. 7: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1991 a 2001 ve Slovenské republice.....	37

Seznam tabulek v příloze:

- Tab.1: Vývoj základních ukazatelů sňatečnosti v letech 1980-2004 v ČR a SR
- Tab.2: Redukované míry sňatečnosti svobodných podle věku v letech 1980-2003 v ČR
- Tab.3: Redukované míry sňatečnosti svobodných podle věku v letech 1980-2003 v SR
- Tab.4: Rodinný stav obyvatel ve věku 20-29 let v letech 1980-2001 v ČR a SR
- Tab.5: Vývoj základních ukazatelů rozvodovosti v letech 1980-2004 v ČR a SR
- Tab.6: Vývoj základních ukazatelů porodnosti a plodnosti v letech 1980-2004 v ČR a SR
- Tab.7: Živě narození podle pořadí a legitimity v letech 1990-2004 v ČR a SR
- Tab.8: Vývoj základních ukazatelů úmrtnosti v letech 1980-2004 v ČR a SR
- Tab.9: Cenzové domácnosti podle typu v letech 1980-2001 v ČR a SR
- Tab.10: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a věku osoby v čele domácnosti v letech 1991-2001 v ČR a SR
- Tab.11: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí v letech 1980-2001 v ČR a SR
- Tab.12: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a podle pohlaví v letech 1980-2001 v ČR a SR
- Tab.13: Struktura neúplných rodinných domácností podle počtu závislých dětí a věku osoby v čele domácnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR
- Tab.14: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v ČR a SR (muži)
- Tab.15: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v ČR a SR (ženy)
- Tab.16: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví, věku a rodinného stavu osoby v čele NRD v roce 1991 v ČR a SR
- Tab.17: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví, věku a rodinného stavu osoby v čele NRD v roce 2001 v ČR a SR
- Tab.18: Národnost v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %)
- Tab.19: Průměrný počet závislých dětí v NRD podle národnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR

TABULKOVÁ PŘÍLOHA

Tab. I: Vývoj základních ukazatelů sňatečnosti v letech 1980-2004 v České a Slovenské republice

Rok	Počet sňatků (abs.)		Hrubá míra sňatečnosti (‰)		Úhrnná prvospolečnost žen		Průměrný věk při prvním sňatku ženy	
	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR
1980	78 343	39 578	7,6	7,9	0,90	0,87	24,9	24,1
1981	77 453	39 352	7,5	7,8	0,90	0,89	24,8	24,1
1982	76 978	40 398	7,5	8,0	0,89	0,92	24,7	24,1
1983	80 417	40 130	7,8	7,9	0,92	0,92	24,5	24,2
1984	81 714	39 626	7,9	7,7	0,94	0,92	24,5	24,2
1985	80 653	38 930	7,8	7,5	0,91	0,90	24,5	24,2
1986	81 638	38 341	7,9	7,4	0,92	0,90	24,6	24,2
1987	83 773	38 395	8,1	7,4	0,94	0,91	24,5	24,2
1988	81 458	37 493	7,9	7,1	0,92	0,89	24,5	24,3
1989	81 262	36 525	7,8	6,9	0,90	0,87	24,6	24,2
1990	90 953	40 435	8,8	7,6	1,02	0,96	24,0	24,8
1991	71 973	32 721	7,0	6,2	0,75	0,77	24,7	24,0
1992	74 060	33 880	7,2	6,4	0,73	0,76	24,8	24,2
1993	66 033	30 771	6,4	5,8	0,64	0,68	25,4	24,3
1994	58 440	28 155	5,7	5,3	0,55	0,60	26,2	24,5
1995	54 956	27 489	5,3	5,1	0,50	0,58	26,7	24,7
1996	53 896	27 484	5,2	5,1	0,49	0,57	27,1	25,0
1997	57 804	27 955	5,6	5,2	0,50	0,56	27,6	25,3
1998	55 027	27 494	5,3	5,1	0,49	0,55	28,1	25,6
1999	53 523	27 340	5,2	5,1	0,48	0,55	28,5	25,7
2000	55 321	25 903	5,4	4,8	0,50	0,52	28,8	26,4
2001	52 374	23 795	5,1	4,4	0,47	0,47	29,2	26,6
2002	52 732	25 062	5,2	4,7	0,48	0,50	29,7	27,1
2003	48 943	26 002	4,8	4,8	0,45	0,50	30,2	27,5
2004	51 447	27 885	5,0	5,2	-	-	27,9	28,0

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu,
<http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>,

<http://www.infostat.sk/slovakpopin/>,

Recent demographic developments in Europe 2003, Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003

Poznámka: Úhrnná prvospolečnost žen - průměrný počet prvních sňatků, které by během svého života uzavřela jedna žena ve věku do 50 let (za předpokladu neměnné sňatečnosti a nulové úmrtnosti)

Tab. 2: Redukované míry sňatečnosti svobodných podle věku v letech 1980-2003 v ČR (na 1000 obyvatel)

Rok	Muži							Ženy						
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
1980	11,5	97,7	37,8	7,3	2,5	1,2	0,7	66,9	85,1	15,1	3,6	1,3	0,5	0,3
1981	11,6	98,8	39,8	7,3	2,6	1,1	0,6	66,9	87,0	15,3	3,7	1,3	0,6	0,3
1982	13,3	99,9	41,0	7,6	2,5	1,0	0,6	68,6	88,9	14,6	3,4	1,2	0,5	0,3
1983	15,7	105,4	43,0	8,0	2,5	1,0	0,6	72,7	94,0	15,7	3,6	1,3	0,5	0,3
1984	16,2	104,3	43,7	8,8	2,5	1,0	0,6	71,1	98,4	15,4	3,6	1,2	0,5	0,2
1985	15,4	102,4	42,6	9,1	2,6	0,9	0,6	67,3	97,0	15,4	3,8	1,2	0,5	0,3
1986	15,3	102,3	42,8	9,0	2,6	1,1	0,6	66,4	96,2	16,2	3,5	1,3	0,5	0,3
1987	15,2	104,0	44,8	9,9	2,9	1,2	0,6	65,0	97,6	17,2	3,6	1,3	0,5	0,3
1988	15,1	102,3	43,9	9,6	2,8	1,0	0,5	63,6	93,4	17,1	3,6	1,1	0,4	0,3
1989	14,1	101,6	44,6	9,3	3,0	1,1	0,6	60,8	92,5	17,4	3,5	1,2	0,5	0,3
1990	16,4	121,3	47,1	9,8	2,9	1,0	0,5	70,6	104,2	18,2	3,7	1,2	0,5	0,3
1991	14,6	89,9	35,3	8,5	2,6	1,0	0,5	55,6	75,2	14,1	3,2	1,0	0,4	0,2
1992	15,0	89,4	36,6	8,9	3,1	1,1	0,6	55,5	75,9	14,9	3,5	1,1	0,4	0,3
1993	12,5	74,8	33,6	8,9	2,9	1,1	0,5	45,2	67,8	13,9	3,4	1,0	0,4	0,3
1994	8,7	60,3	31,6	8,7	2,7	1,0	0,5	33,1	61,3	13,6	3,2	1,0	0,4	0,2
1995	6,2	52,9	31,5	9,2	2,7	1,0	0,5	25,5	58,3	15,2	3,2	1,0	0,4	0,2
1996	4,7	47,7	33,4	9,8	2,8	1,0	0,5	19,8	57,8	17,6	3,3	0,9	0,3	0,2
1997	3,9	45,3	37,2	11,6	3,6	1,2	0,6	17,3	59,3	21,0	4,0	1,2	0,4	0,2
1998	3,1	40,1	38,2	11,7	3,7	1,4	0,7	14,3	56,8	22,8	4,0	1,3	0,4	0,2
1999	2,5	34,8	39,5	12,7	3,8	1,4	0,6	11,5	52,8	26,9	4,5	1,2	0,4	0,2
2000	2,0	32,1	43,2	14,4	4,5	1,5	0,7	8,9	53,4	31,6	5,4	1,4	0,5	0,2
2001	1,4	26,9	42,0	15,7	4,6	1,5	0,7	7,2	47,6	34,1	6,1	1,4	0,5	0,2
2002	1,2	23,6	43,1	17,7	5,2	1,8	0,7	6,0	44,6	37,4	7,7	1,6	0,5	0,2
2003	0,8	18,9	40,1	18,3	5,0	1,7	0,8	4,6	38,4	37,6	8,3	1,6	0,5	0,2

Zdroj: vlastní výpočty z <http://popin.natur.cuni.cz/html2/index.php> a <http://www.infostat.sk/slovakpopin/>

Poznámka: Redukovaná míra sňatečnosti - poměr sňatků svobodných v dané věkové skupině ke střednímu stavu v dané věkové skupině bez ohledu na rodinný stav

Tab. 3: Redukované míry sňatečnosti svobodných podle věku v letech 1980-2003 v SR (na 1000 obyvatel)

Rok	Muži							Ženy						
	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
1980	10,3	99,4	41,1	7,8	2,6	1,1	0,4	57,5	90,7	19,0	4,6	1,5	0,5	0,3
1981	9,9	99,6	41,9	8,0	2,5	1,1	0,5	57,4	92,3	19,1	4,6	1,6	0,5	0,3
1982	11,1	103,7	43,0	7,6	2,5	1,2	0,5	61,1	95,9	19,2	4,7	1,6	0,6	0,3
1983	11,6	103,5	43,5	7,8	2,4	0,9	0,6	62,0	96,4	19,4	4,7	1,7	0,5	0,3
1984	12,1	102,4	43,3	7,8	2,2	1,0	0,5	61,5	96,6	19,2	4,4	1,6	0,6	0,2
1985	12,4	101,3	42,5	7,4	2,3	0,9	0,5	60,2	96,5	18,7	4,4	1,7	0,7	0,2
1986	12,6	100,4	41,6	7,9	2,4	0,9	0,6	59,2	94,9	18,6	4,8	1,7	0,7	0,3
1987	12,5	101,3	42,3	7,9	2,5	0,8	0,4	58,6	94,5	19,0	4,6	1,6	0,6	0,4
1988	11,7	99,0	42,6	8,3	2,4	1,0	0,5	56,4	91,6	18,6	5,0	1,9	0,7	0,2
1989	11,5	98,1	41,9	8,1	2,4	0,9	0,5	54,8	90,1	18,3	4,4	1,7	0,7	0,3
1990	12,9	112,1	45,7	8,9	2,6	1,0	0,6	62,5	98,6	19,9	4,7	1,7	0,8	0,3
1991	11,9	92,5	35,4	7,4	2,2	0,7	0,4	53,6	76,9	15,1	3,8	1,3	0,5	0,3
1992	12,6	97,5	37,7	7,9	2,4	0,7	0,3	55,4	82,0	16,6	4,1	1,4	0,5	0,3
1993	11,3	84,5	34,5	7,7	2,3	0,9	0,5	47,5	74,2	15,1	3,7	1,3	0,6	0,3
1994	8,0	69,8	33,1	8,2	2,4	0,7	0,3	36,8	64,9	14,9	3,7	1,3	0,5	0,4
1995	6,8	64,5	33,7	8,6	2,7	0,8	0,4	32,3	63,4	16,4	4,0	1,2	0,5	0,3
1996	5,9	59,3	35,5	9,4	2,7	1,0	0,3	28,3	62,1	18,2	4,3	1,3	0,6	0,2
1997	5,0	55,8	38,3	9,8	3,4	1,0	0,5	24,9	62,7	20,5	4,4	1,5	0,5	0,3
1998	4,6	51,0	39,3	10,6	3,7	1,2	0,4	22,4	60,9	22,6	4,5	1,4	0,5	0,3
1999	4,0	46,5	41,0	11,5	3,8	1,2	0,5	19,8	59,3	24,6	5,2	1,5	0,5	0,3
2000	3,2	39,5	42,6	16,4	6,7	3,4	2,6	15,6	54,3	26,8	5,4	1,7	0,5	0,3
2001	2,7	32,9	39,0	12,9	3,8	1,2	0,5	13,0	48,1	26,6	5,7	1,4	0,5	0,3
2002	2,5	30,4	41,8	15,2	4,7	1,6	0,5	12,1	47,3	31,2	7,0	1,7	0,7	0,3
2003	2,3	28,4	43,6	17,3	5,4	2,0	0,6	10,1	47,7	34,9	8,5	2,1	0,6	0,3

Zdroj: vlastní výpočty z <http://popin.natur.cuni.cz/html2/index.php> a <http://www.infostat.sk/slovakpopin/>

Poznámka: Redukovaná míra sňatečnosti - poměr sňatků svobodných v dané věkové skupině ke střednímu stavu v dané věkové skupině bez ohledu na rodinný stav

Tab. 4: Rodinný stav obyvatel ve věku 20-29 v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %)

Rodinný stav	ČR			SR		
	1980	1991	2001	1980	1991	2001
Muži						
Svobodní	43,3	47,1	72,6	47,2	49,3	70,2
Ženatí	54,2	50,0	24,9	51,9	49,4	28,4
Rozvedení	2,4	2,8	2,5	0,9	1,3	1,4
Ovdovělí	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ženy						
Svobodné	18,4	22,9	54,2	26,8	27,5	52,5
Vdané	77,1	71,7	40,9	71,1	69,7	44,6
Rozvedené	4,1	5,1	4,7	1,7	2,5	2,7
Ovdovělé	0,4	0,3	0,2	0,4	0,3	0,2
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Kučera, M. 1994. Populace ČR 1918-1991. Praha: SÚ AV ČR, s.162-163

SLDB 2001 – Pramenné dílo. Praha: ČSÚ, 2005

Lukáčová M., Pilinská, V. 2005. Obyvatelstvo Slovenska podľa SODB. Bratislava: INFOSTAT, s. 20-23

Poznámka: podíly osob se zjištěným rodinným stavem

Tab. 5: Vývoj základních ukazatelů rozvodovosti v letech 1980-2004 v České a Slovenské republice

Rok	Počet rozvodů (abs.)		Hrubá míra rozvodovosti (%)		Úhrnná rozvodovost (%)	
	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR
1980	27 218	6 645	2,6	1,3	30,7	17,6
1981	27 608	6 987	2,7	1,4	31,4	18,4
1982	27 821	6 550	2,7	1,3	31,9	17,2
1983	29 319	6 935	2,8	1,4	34,0	18,1
1984	30 514	6 908	3,0	1,3	35,6	17,9
1985	30 489	7 800	2,9	1,5	35,8	20,2
1986	29 560	8 325	2,9	1,6	34,9	21,5
1987	31 036	8 486	3,0	1,6	36,7	21,9
1988	30 652	8 270	3,0	1,6	36,3	21,4
1989	31 376	8 304	3,0	1,6	37,2	21,4
1990	32 055	8 867	3,1	1,7	38,0	22,9
1991	29 366	7 893	2,8	1,5	34,8	20,4
1992	28 572	8 057	2,8	1,5	34,0	20,9
1993	30 227	8 143	2,9	1,5	36,2	21,3
1994	30 939	8 666	3,0	1,6	37,5	22,9
1995	31 135	8 978	3,0	1,7	38,5	24,1
1996	33 113	9 402	3,2	1,7	41,8	25,7
1997	32 465	9 138	3,2	1,7	42,1	25,4
1998	32 363	9 312	3,1	1,7	43,1	26,2
1999	23 657	9 664	2,3	1,8	32,4	27,8
2000	29 704	9 273	2,9	1,7	41,3	26,9
2001	31 586	9 817	3,1	1,8	44,6	28,7
2002	31 758	10 960	3,1	2,0	45,7	32,8
2003	32 824	10 716	3,2	2,0	47,9	32,6
2004	33 060	10 889	3,2	2,0	49,3	33,6

Zdroj: <http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>

<http://www.infostat.sk/slovakpopin/>

http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

Poznámka: Úhrnná rozvodovost – vyjadřuje, jaký podíl manželství skončil rozvodem

Tab. 6: Vývoj základních ukazatelů porodnosti a plodnosti v letech 1980-2004 v České a Slovenské republice

Rok	Počet živě narozených (abs.)	Hrubá míra porodnosti (‰)				mimomanželsky narozených dětí (%)				Úhrnná plodnost				Průměrný věk žen při narození 1. dítěte				Předmanželské konceptce (%)	
		ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR	SR		
1980	153 801	95 100	14,9	19,1	5,6	5,7	2,10	2,31	24,7	25,1	22,4	22,7	51,2	51,7	51,7	51,7	51,7	51,7	
1981	144 438	93 290	14,0	18,6	5,9	5,7	2,02	2,28	24,7	25,2	22,4	22,7	52,1	52,1	52,1	52,1	52,1	52,1	
1982	141 738	92 618	13,7	18,3	6,4	6,0	2,01	2,27	24,6	25,2	22,4	22,7	53,7	53,9	53,9	53,9	53,9	53,9	
1983	137 431	92 053	13,3	18,1	6,8	5,9	1,96	2,27	24,6	25,2	22,4	22,7	55,8	55,8	55,8	55,8	55,8	55,8	
1984	136 941	90 843	13,3	17,7	7,3	6,2	1,97	2,25	24,6	25,2	22,4	22,7	56,1	56,1	56,1	56,1	56,1	56,1	
1985	135 881	90 155	13,1	17,5	7,3	6,5	1,96	2,25	24,6	25,2	22,4	22,7	55,8	54,5	54,5	54,5	54,5	54,5	
1986	133 356	87 138	12,9	16,8	7,4	6,8	1,94	2,20	24,6	25,3	22,4	22,7	55,7	55,2	55,2	55,2	55,2	55,2	
1987	130 921	84 006	12,7	16,1	7,2	7,0	1,91	2,14	24,7	25,2	22,4	22,7	55,3	56,0	56,0	56,0	56,0	56,0	
1988	132 667	83 242	12,8	15,9	7,6	6,8	1,94	2,15	24,7	25,3	22,5	22,8	54,6	55,0	55,0	55,0	55,0	55,0	
1989	128 356	80 116	12,4	15,2	7,9	7,2	1,87	2,08	24,8	25,3	22,5	22,7	54,2	55,1	55,1	55,1	55,1	55,1	
1990	130 564	79 989	12,6	15,1	8,6	7,6	1,89	2,09	24,8	25,2	22,5	22,7	54,4	55,5	55,5	55,5	55,5	55,5	
1991	129 354	78 569	12,5	14,9	9,8	8,9	1,86	2,05	24,7	25,1	22,5	22,4	50,6	52,7	52,7	52,7	52,7	52,7	
1992	121 705	74 640	11,8	14,1	10,7	9,7	1,72	1,99	24,8	25,1	22,5	22,4	54,1	53,8	53,8	53,8	53,8	53,8	
1993	121 025	73 256	11,7	13,8	12,7	10,5	1,67	1,93	25,0	25,2	22,6	22,5	54,5	55,8	55,8	55,8	55,8	55,8	
1994	106 579	66 370	10,3	12,4	14,6	11,7	1,44	1,67	25,4	25,3	22,9	22,6	54,0	54,3	54,3	54,3	54,3	54,3	
1995	96 097	61 427	9,3	11,5	15,6	12,6	1,28	1,52	25,8	25,4	23,3	22,7	50,8	53,8	53,8	53,8	53,8	53,8	
1996	90 446	60 123	8,8	11,2	16,9	14,0	1,19	1,47	26,1	25,5	23,7	22,9	49,0	54,2	54,2	54,2	54,2	54,2	
1997	90 657	59 111	8,8	11,0	17,8	15,0	1,17	1,43	26,4	25,7	24,0	23,1	48,1	53,5	53,5	53,5	53,5	53,5	
1998	90 535	57 582	8,8	10,7	19,0	15,3	1,16	1,37	26,6	25,8	24,4	23,3	45,4	51,5	51,5	51,5	51,5	51,5	
1999	89 471	56 223	8,7	10,4	20,6	16,8	1,13	1,33	26,9	26,0	24,6	23,6	43,0	50,4	50,4	50,4	50,4	50,4	
2000	90 910	55 151	8,8	10,2	21,8	18,3	1,14	1,29	27,2	26,2	24,9	23,9	41,6	47,8	47,8	47,8	47,8	47,8	
2001	90 715	51 136	8,9	9,5	23,5	19,8	1,15	1,20	27,5	26,5	25,3	24,1	39,5	47,6	47,6	47,6	47,6	47,6	
2002	92 786	50 841	9,1	9,5	25,3	21,7	1,17	1,18	27,8	26,7	25,6	24,5	37,6	45,3	45,3	45,3	45,3	45,3	
2003	93 685	51 713	9,2	9,6	28,5	23,4	1,18	1,20	28,1	27,0	25,9	24,9	33,6	43,0	43,0	43,0	43,0	43,0	
2004	97 664	53 747	9,6	10,0	30,6	24,8	1,23	1,24	28,3	27,2	26,3	25,3	32,2	44,1	44,1	44,1	44,1	44,1	

Zdroj: Populační vývoj ČR 1990-2002. Praha: PřF UK, 2002

<http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm><http://www.infostat.sk/slovakpopin/>http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

Poznámka: Úhrnná plodnost – počet živě narozených dětí, které by připadly na jednu ženu během celého jejího reprodukčního věku (15-49 let), pokud by se během tohoto období neměnily míry plodnosti žen podle věku a setrvaly na úrovni daného roku

Předmanželské konceptce – podíl prvních dětí narozených v manželství v osmi měsících od sňatku ze všech manželských dětí prvního pořadí

Tab. 7: Živě narození podle pořadí a legitimity v letech 1990-2004 v ČR a SR (v %)

Pořadí narození	ČR				SR			
	1980	1990	2000	2004	1980	1990	2000	2004
v manželství								
První	41,2	46,6	45,3	43,7	38,6	40,2	44,0	44,6
Druhé	41,0	38,9	41,0	42,3	36,4	36,5	34,1	34,2
Třetí	13,5	11,0	9,9	10,4	15,8	15,0	12,0	11,8
Čtvrté a vyšší	4,3	3,6	3,8	3,6	9,1	8,3	9,9	9,4
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
mimo manželství								
První	56,0	60,8	59,1	61,8	64,7	59,6	53,9	53,3
Druhé	19,6	19,0	24,0	23,4	16,6	19,7	21,8	22,0
Třetí	13,5	12,3	10,5	9,4	8,2	10,6	11,5	11,1
Čtvrté a vyšší	10,9	7,9	6,4	5,4	10,5	10,0	12,8	13,5
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: Demografická příručka 2004. Praha: ČSÚ, 2004

Pilinská, V. 2005. Demografická charakteristika rodiny na Slovensku. Bratislava: INFOSTAT, s. 45

Tab. 8: Vývoj základních ukazatelů úmrtnosti v letech 1980-2004 v České a Slovenské republice

Rok	Počet zemřelých (abs.)		Hrubá míra úmrtnosti (%)		Naděje dožití při narození			
	ČR	SR	ČR	SR	muži	ženy	ČR	SR
1980	135 537	50 579	13,1	10,1	66,8	66,8	73,9	74,2
1981	130 407	49 632	12,7	9,9	67,2	66,8	74,3	74,6
1982	130 765	50 393	12,7	10,0	67,3	67,0	74,4	74,7
1983	134 474	52 433	13,0	10,3	67,0	66,7	74,3	74,5
1984	132 188	51 739	12,8	10,1	67,3	66,8	74,4	74,9
1985	131 641	52 464	12,7	10,2	67,5	66,9	74,7	74,7
1986	132 585	53 133	12,8	10,2	67,5	67,1	74,6	75,0
1987	127 244	51 980	12,3	10,0	67,9	67,2	75,1	75,1
1988	125 694	52 475	12,1	10,0	68,1	67,1	75,3	75,5
1989	127 747	53 902	12,3	10,2	68,1	66,9	75,4	75,4
1990	129 166	54 619	12,5	10,3	67,6	66,6	75,4	75,4
1991	124 290	54 618	12,1	10,3	68,2	66,8	75,7	75,2
1992	120 337	53 423	11,7	10,1	68,4	67,6	76,1	76,3
1993	118 185	52 707	11,4	9,9	69,2	68,4	76,4	76,7
1994	117 373	51 386	11,4	9,6	69,5	68,3	76,6	76,5
1995	117 913	52 686	11,4	9,8	69,7	68,4	76,6	76,3
1996	112 782	51 236	10,9	9,5	70,4	68,9	77,3	76,8
1997	112 744	52 124	10,9	9,7	70,5	68,9	77,5	76,8
1998	109 527	53 156	10,6	9,9	71,1	68,6	78,1	76,7
1999	109 768	52 402	10,7	9,7	71,4	69,0	78,1	77,0
2000	109 001	52 724	10,6	9,8	71,6	69,1	78,3	77,2
2001	107 755	51 980	10,5	9,7	72,1	69,5	78,4	77,5
2002	108 243	51 532	10,6	9,6	72,1	69,8	78,5	77,6
2003	111 288	52 230	10,9	9,7	72,0	69,8	78,5	77,6
2004	107 177	51 852	10,5	9,6	72,5	70,3	79,0	77,8

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu,

<http://www.infostat.sk/vdc/data/databoris.htm>

Poznámka: Naděje dožití při narození - počet roků, který v průměru prožije právě narozená osoba za předpokladu, že se úmrtnostní poměry nezmění

Tab. 9: Cenzové domácnosti podle typu v letech 1980-2001 v ČR a SR

Typ cenzové domácnosti	Česká republika						Slovenská republika						
	1980		1991		2001		1980-2001	1980-2001	1980	1991	2001	1980-2001	1980-2001
	Absolutní počty (v tis.)	Přírůstek počtu domácností (v tis.)	Přírůstek počtu domácností (v %)	Absolutní počty (v tis.)	Přírůstek počtu domácností (v %)	Absolutní počty (v tis.)	Přírůstek počtu domácností (v %)	Absolutní počty (v tis.)	Přírůstek počtu domácností (v %)	Absolutní počty (v tis.)	Přírůstek počtu domácností (v %)	Absolutní počty (v tis.)	Přírůstek počtu domácností (v %)
Úplné rodinné domácnosti	2556,8	2512,9	-2333,6	-223,2	-8,7	1172,0	1234,5	1168,0	-4,0	-0,3			
- se závislými dětmi	1475,4	1395,9	1090,8	-384,6	-26,1	828,0	767,3	644,1	-183,9	-22,2			
- bez závislých dětí	1081,4	1117,0	1242,8	161,4	14,9	343,9	472,1	523,9	180,0	52,3			
Neúplné rodinné domácnosti	325,1	434,4	576,4	251,3	77,3	136,4	190,9	246,4	110,0	80,6			
- se závislými dětmi	203,9	254,1	343,4	139,5	68,4	81,1	99,1	138,3	57,2	70,5			
- bez závislých dětí	121,2	180,3	233,0	111,8	92,2	55,2	91,8	108,0	52,8	95,7			
Vicečlenné nerodinné domácnosti	55,0	14,7	84,5	29,5	53,6	24,0	7,8	35,3	11,3	47,1			
Domácnosti jednotlivců	938,8	1089,6	1276,2	337,4	35,9	328,2	399,3	622,0	293,8	89,5			
Cenzové domácnosti celkem	3875,7	4051,6	4270,7	395,0	10,2	1660,5	1832,5	2071,7	411,2	24,8			
				Rozdíl podílu domácností	Přírůstek podílu domácností	Přírůstek podílu domácností	Přírůstek podílu domácností	Rozdíl podílu domácností	Přírůstek podílu domácností	Přírůstek podílu domácností	Přírůstek podílu domácností	Přírůstek podílu domácností	
				Podíl domácností z úhrnu CD (v %)									
Úplné rodinné domácnosti	66,0	62,0	54,6	-11,4	-17,3	70,6	67,4	56,4	-14,2	-20,1			
- se závislými dětmi	38,1	34,5	25,5	-12,6	-33,1	49,9	41,6	31,1	-18,8	-37,7			
- bez závislých dětí	27,9	27,5	29,1	1,2	4,3	20,7	25,8	25,3	4,6	22,2			
Neúplné rodinné domácnosti	8,4	10,7	13,5	5,1	60,7	8,2	10,4	11,9	3,7	45,1			
- se závislými dětmi	5,3	6,3	8,0	2,7	50,9	4,9	5,4	6,7	1,8	36,7			
- bez závislých dětí	3,1	4,4	5,5	2,4	77,4	3,3	5,0	5,2	1,9	57,6			
Vicečlenné nerodinné domácnosti	1,4	0,4	2,0	0,6	42,9	1,4	0,4	1,7	0,3	21,4			
Domácnosti jednotlivců	24,2	26,9	29,9	5,7	23,6	19,8	21,8	30,0	10,2	51,5			

Zdroj: Bartoňová, D. 2005. Vývoj cenzových domácností v České republice v poslední třetině 20. století. Demografie, roč. 47, č. 1, s. 2

Lukáčová, M., Pilinská, V. 2005. Obyvatelstvo Slovenska podle SODB. Bratislava: INFOSTAT, s. 40

Poznámka: Vicečlenné nerodinné domácnosti – v roce 2001 metodická změna vymezení tohoto typu domácnosti, proto nesrovnatelné s předchozími sčítáními

Tab. 10: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a věku osoby v čele domácnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %)

Věková skupina	Muž			Žena			Celkem		
	1980	1991	2001	1980	1991	2001	1980	1991	2001
Česká republika									
-24	4,0	5,9	2,3	13,6	12,7	9,8	12,5	11,9	8,8
25-29	10,5	7,3	6,7	16,3	13,8	19,8	15,7	13,0	18,2
30-34	13,7	10,0	12,1	18,7	15,0	19,4	18,1	14,4	18,5
35-39	14,7	17,7	18,5	17,2	20,4	19,4	17,0	20,0	19,3
40-44	27,2	23,3	22,1	19,7	18,7	14,7	20,5	19,3	15,6
45-49		15,1	20,3		9,6	10,4		10,2	11,7
50-54	17,7	7,4	11,4	8,5	3,4	4,9	9,5	3,9	5,7
55-59		4,1	4,5		1,4	1,3		1,7	1,7
60+ a nezj.	12,1	9,1	2,2	6,0	5,1	0,3	6,7	5,6	0,6
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Slovenská republika									
-24	4,6	6,6	5,0	11,6	10,3	11,8	10,7	9,9	11,0
25-29	8,5	8,0	9,1	14,1	12,7	17,7	13,5	12,1	16,7
30-34	9,4	10,3	11,4	14,3	16,5	16,6	13,7	15,8	16,0
35-39	9,8	16,6	15,9	14,3	20,9	17,9	13,7	20,4	17,7
40-44	26,0	17,8	20,3	25,1	17,2	16,2	25,3	17,3	16,6
45-49		12,9	19,6		9,7	12,0		10,1	12,9
50-54	24,3	9,9	10,9	14,1	5,1	5,5	15,4	5,7	6,1
55-59		6,2	4,5		2,6	1,6		3,0	2,0
60+ a nezj.	17,4	11,6	3,5	6,4	4,9	0,8	7,8	5,6	1,1
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; SODB 2001, SÚSR

Poznámka: ve sčítání 1980 údaje za desetileté věkové skupiny 40-49 a 50-59

Tab. 11: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí v letech 1980-2001 v ČR a SR

Rok sčítání	Počet závislých dětí v NRD s dětmi (v tis.)			Počet NRD se závislými dětmi celkem
	1	2	3+	
Česká republika				
1980	133,5	57,7	12,6	203,8
1991	166,0	73,4	14,7	254,1
2001	222,0	102,4	19,1	343,4
Slovenská republika				
1980	50,0	22,2	8,9	81,1
1991	61,3	28,6	9,2	99,1
2001	88,6	38,9	10,9	138,3

Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Tab. 12: Neúplné rodinné domácnosti podle počtu závislých dětí a podle pohlaví v letech 1980-2001 v ČR a SR (v tis.)

Rok sčítání	Muž				Žena			
	1	2	3+	Celkem	1	2	3+	Celkem
Česká republika								
1980	15,4	6,0	1,3	22,7	118,1	51,7	11,3	181,1
1991	21,0	7,8	1,5	30,2	145,0	65,7	13,2	223,9
2001	28,8	12,0	2,1	42,9	193,2	90,4	17,0	300,5
Slovenská republika								
1980	5,8	3,8	1,3	10,9	44,3	19,4	7,6	71,3
1991	6,7	3,1	1,2	11,0	54,6	25,6	8,0	88,2
2001	9,8	4,3	1,3	15,4	78,8	34,6	9,6	123,0

Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Tab. 13: Struktura neúplných rodinných domácností podle počtu závislých dětí a věku osoby v čele domácnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR

Věková skupina	Rok sčítání	Počet závislých dětí (v %)			Průměrný počet dětí	Počty NRD s dětmi (v tis.)
		1	2	3+		
Česká republika						
15-19	1980	96,1	3,6	0,3	1,04	3,2
	1991	94,6	4,8	0,6	1,06	4,5
	2001	92,8	6,6	0,6	1,08	2,5
20-24	1980	82,4	16,1	1,5	1,19	22,3
	1991	86,1	12,8	1,1	1,15	25,6
	2001	86,2	12,2	1,6	1,15	27,8
25-29	1980	61,6	32,7	5,7	1,45	31,9
	1991	65,3	30,3	4,4	1,39	33,0
	2001	71,1	25,4	3,5	1,33	62,5
30-34	1980	48,6	41,1	10,3	1,64	36,9
	1991	45,8	43,5	10,7	1,65	36,6
	2001	52,6	39,3	8,1	1,56	63,4
35-39	1980	49,7	39,5	10,8	1,64	34,6
	1991	45,5	43,7	10,8	1,66	50,9
	2001	45,4	44,4	10,2	1,66	66,2
40-44	1980	65,0	28,7	6,3	1,43	24,1
	1991	65,7	29,2	5,1	1,40	48,9
	2001	61,9	32,5	5,6	1,45	53,6
45-49	1980	77,0	19,3	3,7	1,28	17,8
	1991	79,5	18,1	2,4	1,23	26,0
	2001	76,9	20,4	2,7	1,26	40,1
Slovenská republika						
15-19	1980	90,7	8,2	1,1	1,11	1,2
	1991	87,3	10,5	2,1	1,16	1,7
	2001	81,0	16,2	2,8	1,22	1,8
20-24	1980	81,5	15,6	3,0	1,22	7,5
	1991	80,8	16,2	3,0	1,23	8,1
	2001	78,3	16,6	5,1	1,29	13,4
25-29	1980	63,1	28,7	8,2	1,48	10,9
	1991	64,6	28,2	7,2	1,45	12,0
	2001	68,8	24,6	6,6	1,41	23,1
30-34	1980	48,0	36,0	16,0	1,75	11,1
	1991	47,7	38,2	14,1	1,72	15,7
	2001	52,9	36,1	11,1	1,63	22,1
35-39	1980	41,7	38,0	20,3	1,87	11,1
	1991	45,0	39,8	15,2	1,75	20,2
	2001	46,6	40,2	13,2	1,71	24,4
40-44	1980	52,5	33,2	14,2	1,68	10,9
	1991	59,9	31,3	8,8	1,51	17,2
	2001	60,6	31,2	8,2	1,50	23,0
45-49	1980	66,0	24,0	10,0	1,49	9,6
	1991	75,1	20,2	4,7	1,31	10,0
	2001	72,8	22,8	4,5	1,33	17,8

Zdroj: Kučera, M. 2005. Rodinné domácnosti ve výsledcích sčítání 200. Demografie, roč. 47, č. 1, s. 17

Pilinská, V. 2005. Demografická charakteristika rodiny na Slovensku. Bratislava: INFOSTAT, s. 14

Poznámka: zahrnutý jsou i NRD v čele s mužem

Tab. 14: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v ČR a SR (muži)

Rok sčítání	Muži					
	Svobodní	Ženatí	Rozvedení	Ovdovělí	Nezjištěno	Celkem
Česká republika						
1980	2,5	37,7	29,2	30,5	0,1	100,0
1991	5,5	31,8	39,5	22,8	0,3	100,0
2001	6,3	28,5	51,8	12,3	1,2	100,0
Slovenská republika						
1980	3,2	31,0	16,2	49,5	0,1	100,0
1991	8,0	27,2	26,5	38,1	0,2	100,0
2001	9,0	29,6	35,6	22,9	2,9	100,0

Zdroj: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Tab. 15: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v ČR a SR (ženy)

Rok sčítání	Ženy					
	Svobodné	Vdané	Rozvedené	Ovdovělé	Nezjištěno	Celkem
Česká republika						
1980	7,4	24,7	46,3	21,5	0,1	100,0
1991	9,1	22,6	52,7	15,5	0,2	100,0
2001	16,1	26,1	49,4	7,5	0,8	100,0
Slovenská republika						
1980	11,9	19,6	31,0	37,4	0,1	100,0
1991	14,4	17,9	41,9	25,6	0,2	100,0
2001	17,7	26,8	40,4	13,2	1,9	100,0

Zdroj: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Tab. 16: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví, věku a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v ČR (v %)

Věková skupina	Muži				Ženy			
	svobodní	ženatí	rozvedení	ovdovělí	svobodné	vdané	rozvedené	ovdovělé
1980								
-24	21,0	8,3	1,0	0,2	28,2	33,7	6,3	1,1
25-29	14,6	20,7	6,2	1,8	22,6	25,1	16,6	3,4
30-34	16,2	19,9	15,2	4,5	20,0	17,7	24,3	7,2
35-39	13,5	16,4	20,7	7,1	13,3	11,4	23,5	11,9
40-49	21,2	21,1	36,2	26,6	10,4	8,9	22,0	30,2
50-59	11,4	10,3	16,3	28,5	4,0	2,5	5,8	22,5
60+ a nezj.	2,1	3,3	4,3	31,1	1,5	0,7	1,4	23,7
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1991								
-24	50,4	8,5	0,8	0,2	29,3	31,7	5,1	0,9
25-29	13,0	14,4	4,3	1,0	20,0	21,8	12,5	2,5
30-34	9,2	14,2	10,6	3,2	16,1	13,9	18,0	5,6
35-39	9,1	17,4	23,8	9,7	14,8	13,9	26,3	12,8
40-44	7,1	20,0	30,9	18,9	11,4	11,0	23,0	19,8
45-49	4,8	13,6	16,1	18,1	5,1	5,3	10,2	16,2
50-54	2,0	5,9	7,1	11,4	1,6	1,6	2,8	9,2
55-59	1,4	3,3	2,9	8,0	0,6	0,4	0,8	5,1
60+ a nezj.	3,0	2,7	3,4	29,5	1,1	0,4	1,2	27,9
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2001								
-24	22,1	2,3	0,3	0,2	31,8	13,0	2,2	0,6
25-29	24,8	10,0	4,1	1,0	30,1	29,2	13,9	3,7
30-34	18,7	14,6	11,7	3,8	15,4	21,4	21,3	8,2
35-39	13,2	18,1	21,4	9,3	10,0	15,8	24,9	15,4
40-44	9,3	19,3	26,1	18,3	6,1	10,3	18,8	21,9
45-49	6,9	18,2	21,6	26,6	3,9	6,8	12,5	24,0
50-54	3,2	11,0	10,1	22,7	2,0	2,8	5,1	17,1
55-59	1,2	4,5	3,3	11,2	0,6	0,6	1,2	6,7
60+ a nezj.	0,7	2,0	1,5	6,8	0,1	0,1	0,2	2,5
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_st/run.html

Tab. 17: Struktura neúplných rodinných domácností se závislými dětmi podle pohlaví, věku a rodinného stavu osoby v čele NRD v letech 1980-2001 v SR (v %)

Věková skupina	Muži				Ženy			
	svobodní	ženatí	rozvedení	ovdovělí	svobodné	vdané	rozvedené	ovdovělé
1980								
-24	36,6	10,3	1,1	0,2	30,9	31,1	4,7	0,9
25-29	14,5	22,0	4,2	1,1	24,1	25,0	16,7	3,1
30-34	11,7	17,8	11,2	3,3	18,9	14,6	21,7	6,5
35-39	11,4	12,0	18,0	5,6	10,5	10,5	22,2	10,9
40-49	15,1	22,0	39,6	24,8	10,2	13,4	26,6	34,9
50-59	7,9	12,4	19,3	34,5	3,9	4,6	7,1	28,2
60+ a nezj.	2,8	3,5	6,6	30,5	1,4	0,9	1,1	15,3
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1991								
-24	46,5	9,8	0,8	0,1	23,6	28,4	3,8	0,8
25-29	16,5	17,6	5,2	1,3	18,7	22,4	12,4	2,9
30-34	13,4	16,4	12,2	4,0	19,8	16,6	21,1	7,2
35-39	8,1	17,9	26,9	10,3	18,7	14,6	28,0	14,8
40-44	6,1	15,2	26,5	16,0	11,7	10,4	20,6	19,7
45-49	2,7	9,7	13,8	16,8	4,5	4,6	9,2	17,2
50-54	1,9	6,3	7,8	15,6	1,6	1,9	3,2	12,6
55-59	1,3	3,9	3,3	11,0	0,6	0,6	1,0	7,9
60+ a nezj.	3,4	3,2	3,4	24,9	0,8	0,5	0,8	17,0
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2001								
-24	30,0	6,3	0,4	0,1	28,2	20,3	2,4	0,6
25-29	25,3	16,1	4,2	1,1	23,1	30,1	11,8	3,1
30-34	14,7	17,2	10,6	3,3	15,4	18,2	19,1	7,0
35-39	11,8	16,2	21,3	9,0	13,2	12,8	24,3	14,7
40-44	7,9	16,4	26,8	20,5	9,6	9,0	21,6	23,2
45-49	5,2	15,8	21,4	27,9	6,5	6,3	14,0	25,2
50-54	2,3	7,0	9,9	20,7	2,9	2,3	5,2	16,4
55-59	1,4	2,8	3,1	10,1	0,7	0,7	1,0	6,7
60+ a nezj.	1,4	2,2	2,3	7,3	0,3	0,3	0,5	3,3
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zdroj: SLDB 1980, 1991, 2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Tab. 18: Národnost v letech 1980-2001 v ČR a SR (v %)

Národnost	ČR			SR		
	1980	1991	2001	1980	1991	2001
česká	94,6	94,8	94,3	1,1	1,0	0,8
slovenská	3,5	3,1	1,9	86,6	85,7	85,8
romská	x	0,3	0,1	x	1,4	1,7
ukrajinská	0,1	0,1	0,2	0,7	0,3	0,2
polská	0,6	0,6	0,5	x	x	x
maďarská	0,2	0,2	0,1	11,2	10,8	9,7
německá	0,6	0,5	0,4	x	x	x
rusínská	x	x	x	x	0,3	0,4
jiná	0,2	0,2	0,8	0,2	0,4	0,4
nezjištěná	0,2	0,2	1,7	0,2	0,2	1,0

Zdroj: Demografická příručka 2004. Praha: ČSÚ, 2004;

SODB 2001-Slovenská republika. Bratislava: SÚSR, 2004

Poznámka: česká národnost - včetně moravské a slezské

Tab. 19 : Průměrný počet závislých dětí v NRD podle národnosti v letech 1980-2001 v ČR a SR

Národnost	ČR			SR		
	1980	1991	2001	1980	1991	2001
česká	1,41	1,40	1,41	1,50	1,41	1,49
slovenská	1,64	1,55	1,52	1,97	1,49	1,46
romská	-	1,85	1,78	-	1,99	2,10
maďarská	1,66	1,59	1,54	1,55	1,48	1,42
polská	1,51	1,59	1,38	1,69	1,88	1,52
německá	1,40	1,30	1,34	1,38	1,36	1,38
rusínská	-	1,25	1,29	-	1,41	1,49
ukrajinská	1,41	1,34	1,33	1,51	1,42	1,47
ruská	1,30	1,27	1,29	1,22	1,3	1,32

Zdroj: SLDB 1980,1991,2001, ČSÚ; http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/run.html

Poznámka: česká národnost - včetně moravské a slezské